

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Palo- ja pelastustoimet hevostallissa

Saari, Elisa

2011 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Palo- ja pelastustoimet hevostallissa

Elisa Saari
Maaseutuelinkeinojen ko
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2011

Elisa Saari

Palo- ja pelastustoimet hevostallissa

Vuosi 2011 Sivumäärä 44

Tämän työn tarkoituksena on yhdistää hevosihmisten ja pelastuslaitosten tiedot hevosista ja pelastusasioista. Työssä tuodaan talleille lisää ajantasaista ja tärkeää tietoa turvallisuusasioista ja pelastuslaitokselle tietoa hevosen käyttäytymisestä ja käsittelystä. Työ on tehty yhteistyössä Kanta-Hämeen pelastuslaitoksen sekä Erkylän Kartanon Tallin kanssa.

Hevonen on saaliseläin ja sen luonnollisiin käyttäytymismalleihin kuuluu pakeneminen pelottavista, epäilyttävistä ja epämiellyttävistä tilanteista. Jos hevosen pakoa yritetään väkisin estää, se voi puolustautua käyttäytymällä aggressiivisesti. Hevonen kommunikoi useilla erilaisilla eleillä, joiden tunnistaminen antaa valmiuksia reagoida hevosen tunnetiloihin ajoissa. Hevosen käyttäytymisen ymmärtäminen auttaa ihmisiä ymmärtämään hevosen reaktioita eri tilanteissa ja näin vähentää vaaratilanteiden syntymistä.

Tallitiloihin kuuluu karsinoiden lisäksi hoito- ja pesutilat, varustetilat sekä rehutilat. Tärkeimmät edellytykset hevosen hyvinvoinnille on tallin riittävä tilavuus, suojaavuus, valoisuus, puhtaus sekä turvallisuus. Talliympäristöön kuuluu tallinpihan lisäksi jaloittelualueet, suoritusaluet ja kulkuväylät. Näiden alueiden turvallisuus ja toimivuus on tärkeää, koska hevoset liikkuvat päivittäin tallista pihalle ja pihalta talliin. Alueiden pohjat eivät saa olla liukkaita, upottavia eikä niin epätasaisia, että liikkuminen olisi riskialtista.

Suomessa palaa vuosittain useita satoja kotieläinrakennuksia, joista vuosina 2006-2008 oli kahdeksan tallipalaoa. Eläinsuojien tulipaloista 23 % syttyi tulisijoista tai hormistoista, 20 % sähkölaitteista, 15 % korjaustöistä, mutta suurin luokka syttymissyissä ovat 28% muut syyt tai syy ei selvinnyt. Ajantasainen pelastussuunnitelma, johon koko henkilökunta on perehtynyt, on merkittävä. Hevoselle voi tulipalojen lisäksi sattua muitakin pelastuslaitoksen apua vaativia tilanteita. Liikenneonnettomuuksia voi sattua niin kuljetuksen yhteydessä kuin karanneillekin hevosille. Lisäksi pelastuslaitosta voidaan tarvita nostamaan tai irrottamaan uponnut tai kiinni juuttunut hevonen. Nämä ovat yleisimpiä eläinpelastustehtäviä.

Erkylän Kartanon Tallilla pidettiin paloharjoitus 25.3.2010. Harjoitukseen osallistui lähialueen palomiehiä ja tallin asiakkaita sekä henkilökunta. Harjoitus alkoi teoria osuudella, jossa kerrottiin palon syttymisestä, kehittymisestä ja sammuttamisesta, lopuksi hevosten käyttäytymisestä, käsittelystä, pelastamisesta ja ensiavusta. Teorian jälkeen palomiehet pääsivät tallin asiakkaiden ohjauksessa harjoittelemaan hevosten käsittelyä. Lopuksi osallistuneilta kerättiin palaute. Palaute oli erittäin myönteistä ja siitä kävi ilmi, että tämän kaltaiset harjoitukset ovat erittäin toivottuja ja tarpeellisia.

Lopputuotteeksi opinnäytetyöstä tulivat lyhyet ohjeistukset onnettomuustilanteen varalle niin talleille kuin pelastuslaitoksille. Ohjeet auttavat selkeyttämään mitä pitää tehdä ja missä järjestyksessä. Ohjeistukset jaetaan sähköpostilla lähialueen talleille ja pelastuslaitoksille.

Asiasanat: hevosten lajinmukainen käyttäytyminen, hevosen kommunikointi, pelastustoimet, hevosten pelastusharjoitus, tallin vaatimukset

Elisa Saari

Fire and rescue operations at horse stables

Year	2011	Pages	44
------	------	-------	----

Purpose of this thesis was to bring together knowledge of fire department and horsemen. The knowledge of safety matters will be brought to the stables and while the firemen get more information about horses' natural behavior and horse handling. This thesis was made together with Kanta-Häme's Fire Department and the stables at Erkylä Manor.

Horses are prey animals and it is natural for them to runaway if they are scared or feel insecure. An attempt to stop horse running away may make the horse act aggressive. Understanding a horse's natural behavior helps handlers to understand its reactions in different situations which decreases danger situations.

Stables can be divided up into four parts: pens, care and washing premises, equipment premises and feed premises. The most important things for a horse's wellbeing are enough light, space, protection, cleanliness and safety. A stable's yard comprehends lanes, paddocks, riding ring and riding course. If there are pasture lands or horse riding and driving tracks, they are also included. Safety of these areas is very important because horses are being moved in and out a few times a day. The ground should not be so slippery, rough or soft that it would be risky for horses and handlers to move normally.

In Finland there are several hundreds of fires at the farms every year. During the years 2006-2008 there were eight fires at stables. In all farm animal shelters 23 % of fires started from fireplaces or flues, 20 % from electronic devices, 15 % from making renovations, whereas in 28 % of fires the reason is something else or unknown. It is really important to have an updated rescue plan, which all staff members are familiar with. There are also other types of accidents, for example, traffic accidents during transport or if a horse has run away. In situations where a horse is stuck or sinks to water or swamp and cannot get free, help of rescuers is needed. These are the most common situations that firemen come into contact with horses.

A rescue rehearsal was held at the Manor's stable in Erkylä on the 25th of march in 2010. The participants comprised firemen, stable's customers and staff. The rehearsal started with theory of fire, rescue and horse's natural behavior and handling. After the theory part, it was time to do hands-on rehearsal. The staff and horse owners advised the firemen how to catch a horse from the pen, put collar on and walk out. Finally all participants answered the enquiry about the rehearsal's success. Feedback was very positive and conclusions showed that there was a need for such rehearsals.

The end product of this thesis consist of brief instructions for accidents. These instructions helps everyone to act quickly and smartly in case of emergency. The instructions are sent to the stables and the fire departments nearby.

Keywords: horse's natural behavior, horse's communications, rescue, rescue rehearsal, stables

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Hevosen lajityypillinen käyttäytyminen	6
	2.1 Hevosen aistit	7
	2.2 Hevosen eleet ja kommunikointi	8
	2.3 Pako on paras puolustus	10
3	Talli	12
	3.1 Lainsäädäntö	12
	3.2 Tallin tilat	13
	3.3 Turvallisuus.....	15
4	Talliympäristö	16
	4.1 Jaloittelalueet	16
	4.2 Suoritusalueet	17
	4.3 Turvallisuus.....	18
5	Palo- ja pelastustoimet hevostalleissa.....	19
	5.1 Tulipalot	20
	5.2 Liikenneonnettomuudet.....	21
	5.3 Muut apua vaativat tilanteet.....	23
	5.4 Ennaltaehkäisy.....	24
6	Paloharjoitus Erkylän Kartanon Tallilla	24
7	Ohjeistukset tulipalon varalle	27
	7.1 Ohjeistus hevostalleille	28
	7.2 Ohjeistus pelastuslaitoksille.....	28
8	Yhteenveto.....	30
	Lähteet	33
	Kuvat	34
	Liitteet.....	36

1 Johdanto

Idea tähän opinnäytetyöhön kypsyi pikkuhiljaa liikkeessani eri hevostalleilla ja seuratakseni usean tallin elämää. Itselläni on vankka kokemus hevosialalta ja minulla on ollut oma hevonen 11 vuotta. Idea lähti liikkeelle lähinnä tallien tarpeesta, jonka huomasin niillä työskennellessäni ja harrastaessani. Halusin saada talleille ajankohtaista tietoa turvallisuusasioista. Otin yhteyttä pelastuslaitokseen, ja siellä oltiin erittäin kiinnostuneita työn aiheesta. Työhön tuli mukaan myös tietoa hevosten käyttäytymisestä ja kuinka niiden kanssa tulisi toimia. Tämä on tärkeää tietoa pelastusalan ammattilaisille. Pää tarkoituksena työlläni on yhdistää hevosihmisten ja pelastuslaitoksen tiedot, jotta onnettomuustilanteissa olisi kaikki edellytykset ripeään, turvalliseen ja onnistuneeseen toimintaan. Ns. lopputuotteeksi halusin opinnäytteestäni jäävän selkeät ja lyhyet ohjeistukset onnettomuustilanteessa toimimiseen sekä pelastuslaitokselle että talleille jaettavaksi.

Tämä työ on tehty yhteistyössä Kanta-Hämeen pelastuslaitoksen kanssa. Merkittävää osaa tallien osalta näyttelee Erkylän Kartanon Talli, jossa järjestettiin pelastusharjoitus tietoisuuteen 25.3.2010. Tähän tilaisuuteen osallistui tallin henkilökunta, asiakkaat sekä palomiehiä Oitista ja Riihimäeltä. Lisäksi haastattelin työhön loppilaista eläinlääkäriä, joka on itsekin lisäksi hevosihminen. Tämän työ välitetään eteenpäin yhteistyössä olleiden tahojen lisäksi lähialueen muille pelastuslaitoksille sekä suuremmille talleille.

2 Hevosen lajityypillinen käyttäytyminen

Kaikkien hevosten kanssa toimivien ihmisten on hyvä tutustua hevosten lajityypilliseen käyttäytymiseen. Jokaisessa ikänsä tallissa kasvaneessa hevosessa ovat uinuvina ne käyttäytymismallit, joita esiintyy villihevosellakin. Sopiva ärsyke tai yllättävä tilanne voi saada hevosen käyttäytymään tavalla, jolla se ei ole ennen käyttäytynyt. Lajille tyypilliseen käyttäytymisen ymmärtäminen antaa ihmiselle valmiuksia ymmärtää miten hevonen käyttäytyy missäkin tilanteessa ja miksi, siltikin yllätyksiä sattuu. (Kaimio 2004, 10-11.)

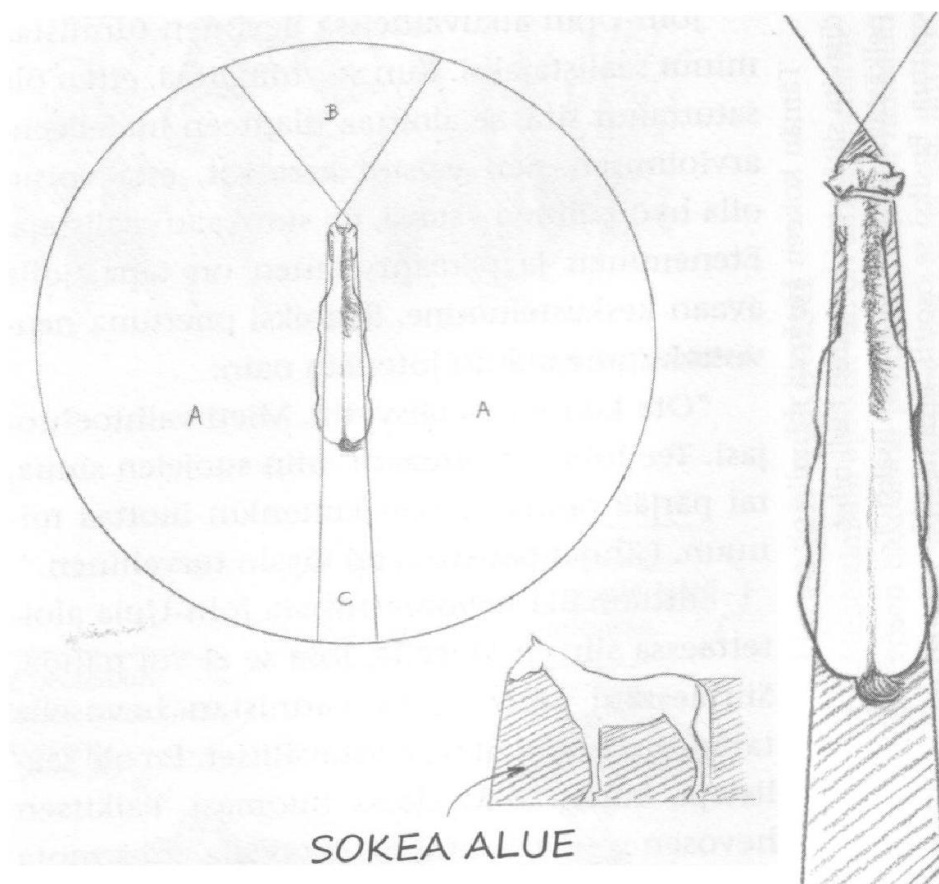
Työskentely on turvallisinta koulutetun, ihmisiin luottavan ja hyvinvoivan hevosen kanssa asiallisissa olosuhteissa. Hevosen lajityypillisen käyttäytymisen ymmärtäminen ja aistien tunteminen auttaa ennakoimaan vaaratilanteita. Merkittävän riskin muodostavatkin ihmiset, jotka eivät osaa tulkita hevosta eivätkä ymmärrä sitä. He eivät välttämättä edes tiedosta aiheuttavansa vaaratilanteita omalla toiminnallaan esimerkiksi tilanteissa, joissa hevonen kohtaa liikennettä, melua tai muita yllättäviä häiriötekijöitä. (Piminäinen 2005, 20.)

”Jokainen hevonen on synnynnäisesti epäluuloinen kaikkea uutta kohtaan. Hevonen tarkkailee ympäristöään jatkuvasti ja huomaa herkästi vähäiset muutokset entiseen. Vaikka

päällimmäisenä on usein ensin tarve paeta uutta asiaa, hevonen on lajina myös utelias uutta kohtaa suurimman pelon väistyttyä. Taipumus huomata ja tarkkailla aavistuksenomaisia ympäristön muutoksia on joskus hevosten historiassa ollut hengissä säilymisen kannalta ensiarvoinen ominaisuus. Nykyhevosissa jalostus ja perimä vaikuttavat ainakin jonkin verran, jotkut hevoset ovat selvästi arempia ja toiset taas syntyjään rohkeampia. Silti oppiminen ja aiemmat kokemukset vaikuttavat hevosen rohkeuteen lopulta paljon enemmän kuin perinnölliset ominaisuudet koskaan." (Kaimio 2004, 56.)

2.1 Hevosen aistit

Hevosen aisteista tärkein on näköaisti. Ympäristön tehokas jatkuva tarkkailu on ollut saaliseläimelle hengissä pysymisen edellytys. Hevosen silmät ovat sijoittuneet ja muotoutuneet siten että se näkee parhaiten pään ollessa alhaalla, eli laiduntaessaan. Hevosen silmät kuuluvat eläinkunnan suurimpiin ja hevonen näkeekin hyvin laajasti ympärilleen. Hevonen näkee hyvin sivuilleen ja kauemmas eteen, mutta ei lainkaan suoraan taakse eikä muutaman metrin päähän eteensä kuin nostamalla tai laskemalla päätään (Kuva 1). Hevosen näkö on yhtä hyvä niin päivänvalossa kuin pimeässäkin. Se kykenee myös erottamaan värejä. (Kaimio 2004, 12.)

Kuva 1 Hevosen näkökenttä. Alueen A hevonen näkee yhdellä silmällä, alueen B molemmilla silmillään ja aluetta C hevonen ei näe ollenkaan päätän liikuttamatta. (Roberts 2009, 18)

Kuuloaisti ei ole aistina yhtä tärkeä kuin näköaisti, mutta silti hevonen kuulee hyvin ja pystyy kääntämään korviaan äänen lähdettä kohden tarkentaakseen sen. Laajan näkökentän ansiosta hevosen ei välttämättä tarvitse kääntyä ääntä kohden nähdäkseen mikä äänen aiheuttaa. (Kaimio 2004, 12.)

Hevosen tuntoaisti on erittäin herkkä. Hevonen aistii ympäristöään pään ja turvan alueen pitkillä tuntokarvoilla. Pieni kipu ei kuitenkaan usein näy hevosen käyttäytymisessä, sillä saaliseläimen elimistö pyrkii peittämään sairauden oireita niin pitkään kuin mahdollista. Kivulias hevonen näyttää sisäänpäin kääntyneeltä, voimakkaissa kiputiloissa se saattaa hikoilla, täristä tai jopa purra itseään kipeästä kohdasta. Hevonen ei yleensä huuda kipuaan, mutta se saattaa ähkiä, jos kipu on voimakasta. (Kaimio 2004, 12-13.)

Kyky maistaa ja haistaa tarkasti on hevoselle tärkeää hengissä säilymisen kannalta. Yleensä hevoset tietävät joko opitusti tai hajun ja maun perusteella mikä on syötäväksi kelpavaa. Tämä toimii kuitenkin vain silloin kun saatavilla on parempaa, eli syötäväksi kelpavaa, ruokaa ja juomaa. Hevonen tunnistaa toisia hevosia ja esineitä myös hajuaistin perusteella. Epäilyttäviä esineitä tutkitaan jopa liioitellun tarkasti haistelemalla. Kun hevonen haluaa tutkiskella hajua tarkemmin se saattaa irvistellä ylähuuli ylhäällä (flehmen-ele). Joskus kun hevonen säikähtää jotain, eikä ihminen huomaa säikähtämiselle mitään syytä, voi syy olla jokin vieras haju, kuten esimerkiksi metsäneläin. (Kaimio 2004, 13-14.)

2.2 Hevosen eleet ja kommunikointi

Hevonen käyttää korviaan ilmaistessaan useita eri asioita. Hevosen korvat liikkuvat erisuuntiin toisistaan riippumatta, mutta viestittäessään toisille hevosille tai ihmiselle se käyttää korviaan yleensä samanaikaisesti ja samansuuntaisesti. Hevosen korvat, silmät, sieraimet ja suu voivat yhdessä ilmaista hyvin erilaisia asioita.

Kaimio (2004, 23-24) kuvailee kirjassaan hevosen yleisimpiä ilmeitä. Lepävään hevosen pää on alhaalla, sen korvat ovat rennosti takaviistossa, silmät puoliummessa ja alahuuli saattaa riippua. Aggressiivisuutta ilmentävä hevonen on helppo tunnistaa, silloin hevosen korvat ovat tiukasti niskaan painettuina, sen silmät ovat valppaat, sieraimet pitkiksi vetäytyneet sekä sen hampaat saattavat uhkaillessa näkyä. Ihminen sekoittaa helposti varuillaan olevan hevosen ilmeen aggressiivisuutta kertovaan ilmeeseen; myös tällöin hevosella on usein korvat taaksepäin suuntautuneena, mutta se ei kuitenkaan ilmennä aggressiota. Suoranainen pelko näkyy hevosesta selvästi; sen silmät ja sieraimet ovat laajentuneet, silmänvalkuaiset saattavat näkyä, korvat liikkuvat hermostuneesti ja sen suu on kireä ja supussa (Kuva 2).

Kuva 2 Hevosen ilmeet. Vasemmalla pelokas, oikealla ylhäällä aggressiivinen ja oikealla alhaalla varuillaan oleva hevonen. (Kaimio 2004, 23-24)

”Hevonen viestii paitsi ilmeillään myös silmiinpistävästi eleillään. Eleet näkyvät ilmeitä kauemmas ja antavat lähestyvälle ihmiselle tai eläimelle mahdollisuuden havaita hevosen mielentilan jo kaukaa” (Kaimio 2004, 25). Jos tilanne ei pääse yllättämään hevosta, niin hevonen pyrkii ratkaisemaan itselleen epämiellyttävän tilanteen ensisijaisesti uhkailemalla. Hevosella on monia uhkailuun käytettäviä eleitä, joita se käyttää ennen kuin tilanne etenee varsinaisen puolustautumiseen eli potkimiseen tai puremiseen. Hevosen eleet tulisi aina ottaa tosissaan ja reagoida niihin riittävästi välttämällä kuitenkin ylireagointia. Noin 80 % kaikista aggressiivisuuden osoituksista on uhkauksia. (Kaimio 2004, 25-27.)

Uhkaaviin eleisiin luokitellaan luimisteleminen korvat tiukasti taaksepäin käännettynä, pääuhkaus, jossa pää ja kaula ojentuvat uhkailun kohdetta kohti sekä takapäin kääntäminen ja kehon kääntäminen uhkailtavan tielle. Kovemmissa uhkailun merkeissä hevonen voi uhata purensa, potkivansa tai lyövänsä etujalalla. Jos nämä eleet eivät toimi ja hevonen tuntee edelleen olonsa uhatuksi tai epämiellyttäväksi se voi siirtyä todelliseen aggressiiviseen kontaktiin eli puremiseen ja potkimiseen. Kun hevonen näkee jotain outoa tai huolestuttavaa, se valpastuu eli kohottaa päätänsä, nostaa hieman häntäänsä ja jännittyy (Kuva 3). Jos huomion herättänyt kohde on paikoillaan hevonen saattaa usein alkaa lähestyä sitä. Hevosen laumakäyttäytyminen näkyy siinä että usein koko lauma yhtyy sekä huomion herättäneen kohteen tarkasteluun että myös mahdollisen pakoreaktioon. Kun valppaus muuttuu peloksi hevosen kaula ja pää kohoavat entistä pystympään, sen sieraimet laajentuvat ja se pysähtyy,

se voi myös ulostaa tai kuopia. Jos pelko ei laannu hevonen lähtee paikalta joko vähän kerrallaan välillä pysähdellen tai enemmän säikähtäessään pidemmänkin matkan. Lauman yhteinen pakoreaktio saattaa pidentää pakomatkaa pidemmäksi kuin se muuten olisi ollut. Jos ihminen yrittää pakolla pidätellä pakenevaa hevosta se saattaa tuntea itsensä entistä ahdistuneemmaksi ja pelokkaammaksi, jolloin sen tarve paeta kasvaa entisestään. (Kaimio 2004, 25-29.)

Kuva 3 Jännittynyt ja huolestunut hevonen on varuillaan ja valmiina pakenemaan. (Kaimio 2004, 30)

2.3 Pako on paras puolustus

Kaikista hevosen synnynnäisistä käyttäytymismalleista pakoreaktio kaikkine ilmenemismuotoineen vaikuttaa eniten ja selvimmin hevosen koulutukseen, päivittäiseen käsittelyyn ja työkäyttöön. Ihmiselle hevosen pakoreaktion tiedostaminen ja ymmärtäminen antaa luonnollisia selityksiä sen kummallisilta tuntuviin päähänpistoihin tai yllättävään käyttäytymiseen eri tilanteissa. Ihmisen on myös tärkeää huomioida omaa käytöstään, sillä siinä missä hevonen on saaliseläin, ihminen on saalistaja. Hevonen eli saaliseläin pakenee ja saalistaja taistelee ollessaan epävarma. Paineen alaisena nämä perinnölliset ominaisuudet tulevat yhä esille, ihminen puolustautuu taistelemalla, jolloin se usein käsittelee hevosta kovakouraisemmin kuin rauhallisissa tilanteissa, jolloin hevonen haluaa entistä enemmän paeta. Ihmisen ja hevosen yhteiselämä muuttuu miellyttävämmäksi, kun yllättävät tilanteet

ja virhetulkinnat vähentyvät sekä oman kehonkielen tiedostaminen ja hallinta paranee. (Kaimio 2004, 75; Roberts 2009, 4.)

Alkujaan hevosen tärkein keino selviytyä on ollut välitön ja nopea pako. Ainoastaan silloin, jos pakeneminen ei ole jostain syystä mahdollista, on hevonen valmis taistelemaan. Hevosen reaktionopeus, aistit, refleksit, verenkierto- ja hengityselimistö ovat kehittyneet vaaran pikaiseen havaitsemiseen ja paikantamiseen sekä nopeaan pakenemiseen. Hevonen on utelias ja oppivainen eläin ja se oppii sietämään pelottaviakin ärsykeitä, kunhan niihin tutustutaan hitaasti ja rauhallisesti. Jos hevonen hermostuu, sen elimistö erittää adrenaliinia, joka saa aikaan pakene tai taistele -reaktion ja sen muihin asioihin keskittyminen häiriintyy. (Piminäinen 2005, 20.)

Vaikka nykyhevonen ei kaikella todennäköisyydellä joudu saalistajien armoille, on jokainen hevonen silti vaistoiltaan yhä saaliseläin. Edelleen vaaran uhatessa hevonen pakenee lajille ominaisella tavalla. Hevonen pakenee myös ristiriitaisissa tilanteissa, sillä kahden vaiheille jääminen tai rasahduksen alkuperän selvittäminen saattaisi maksaa saaliseläimen hengen. Taipumus ja valmius pakenemiseen on säilynyt hevosen perimässä ja se tulee aina säilymään hevosjalostuksesta huolimatta. Jatkuva valppaus ja nopeat reaktiot ovat pelastaneet villinä elävistä hevosista tietyt yksilöt, joiden ominaisuudet ovat vahvistuneet ja periytyneet jälkipolville. Jalostuksella ei voida siis vaikuttaa ominaisuuksiin joita ei ole. Kuitenkin se miten voimakkaasti hevonen ilmentää pakoreaktiota voi vaihdella perinnöllisesti, rodullisesti ja myös opitusti. (Kaimio 2004, 75; Wegelius 2004, 22.)

Pakoreaktio on koko elimistön tila, jolloin hevosen muu toiminta lakkaa. Opitut asiat ja käyttäytymismallit vaimenevat, jolloin myös tuttuihin pyyntöihin vastauksena on pako. Ryntäävät, pystyyn nousevat ja pukittelevat hevoset vastaavat apuihin huonosti ja ovat siksi vaikeasti käännettävissä tai pysäytettävissä. Kyse ei ole hevosen ilkeydestä, itsepäisyydestä tai tottelemattomuudesta, sillä ihmisen käyttämä apu tai muu pyyntö ei pääse pakoreaktion vallassa olevan hevosen tajuntaan saakka. Jos tilanne ei ole todella yllättävä ja äkillinen on hevosen pakoreaktio voimakkuus suhteessa ympäristön tapahtumiin. Varsinaisissa äkkitalanteissa havahtuminen, hälytysvalmiuden kehittyminen ja itse pako tapahtuvat samanaikaisesti. Tällöin hevonen ilmentää pakoreaktion ensin täydessä laajuudessaan hyvin nopeasti, sen jälkeen reaktion voimakkuus mukautuu nopeasti todellista tilannetta vastaavalle tasolle. Luonnossa pakeneminen epäselvästä tai epäilyttävästä tilanteesta on helppoa, kesken ratsastuksen, ajon tai jonkin kiinnipitotilanteen se ei kuitenkaan onnistu. Vaikka pako olisi alunperin ilmennyt tilanteen laajuuteen sopivana askelten kiirehtimisenä tai paikan vaihtamisena, voi pakomahdollisuuksien puuttuminen saada hevosen käyttämään puolustamiseen tai harhauttamiseen tarkoitettuja keinoja, kuten etupään nopea väistöliike

pelon aiheuttajaa kohti tai pois päin (Kuva 4), pään suurieleinen viskominen ja etujalalla harominen. (Kaimio 2004, 76-79.)

3 Talli

Hevosen pitopaikassa on tärkeää ottaa huomioon hevosen luonnolliset käyttäytymismallit ja fyysiset tarpeet. Tärkeimmät edellytykset ovat riittävä tilavuus, suojaavuus, valoisuus, puhtaus sekä turvallisuus. Tallien tiloja ja rakenteita suunniteltaessa on mitoitusten oltava sellaisia, että hevosella on mahdollisuus toteuttaa käyttäytymistarpeitaan sekä syödä ja juoda luonnollisessa asennossa. Käytännöllisyyden kannalta on tärkeää, että eläinsuojassa olevat hevoset voidaan hoitaa ja tarkastaa päivittäin vaikeuksitta. Eläinsuojassa hevosia suositellaan pidettävän yksittäiskarsinoissa tai ryhmässä, pilttuita välttäen. Makuualueita on oltava ryhmässä pidettävien hevosten pitopaikassa riittävästi, jotta kaikilla on mahdollisuus asettua makuulle samaan aikaan. Näihin eläinsuojelullisiin näkökohtiin tulee kiinnittää huomiota jo rakennusten suunnitteluvaiheessa. (Jansson, Särkijärvi, Karjalainen, Hyyppä, Kivilohkare & Rantala 2008, 17; Eläinsuojelulaki 1996.)

Kuva 4 Etupään väistöliike.

3.1 Lainsäädäntö

Minimivaatimukset eläinten pitoon tarkoitettuihin tiloihin määrää eläinsuojelulaki, jonka tarkoituksena on suojella eläimiä kärsimykseltä, kivulta ja tuskalta sekä edistää eläinten hyvinvointia ja hyvää kohtelua. Uusissa ja rakenteilla olevissa tiloissa mittoihin, kuten

korkeuteen ja pinta-aloihin, liittyvät asetukset ovat jo voimassa, mutta vanhoissa rakennuksissa on muutoksiin annettu lisäaikaa. EU-lainsäädäntö on kansallisten lakien taustalla. Kokonaisuudessaan eläinsuojelulaki, sen ajantasaiset muutokset ja eläinten pidolle asetetut vaatimukset löytyvät osoitteesta www.mmm.fi. Tallitilojen turvallisuutta koskevia lakeja ovat esimerkiksi pelastuslaki ja työturvallisuuslaki. (Piminäinen 2005, 24; Jansson ym. 2008, 74; MMM 2004.)

3.2 Tallin tilat

Tallin tilat koostuvat hevosten tiloista eli karsinoista, pesu- ja hoitotiloista, varustetiloista ja rehujen säilytystiloista. Kun talli pidetään siistinä ja järjestyksessä, eikä siellä säilytetä turhia ja tarpeettomia tavaroita, on myös turvallisuudesta ja käytännöllisyydestä helpompi huolehtia. Erityisesti suurissa talleissa osastointi parantaa paloturvallisuutta, minimoi melun ja pölyn haittoja sekä helpottaa ilmanvaihdon säätelyä. (Piminäinen 2005, 25.)

Tallin ikkunapinta-alan suositus on 1/20 lattiapinta-alasta. On tärkeää muistaa suojata ikkunat, joihin hevonen yltää, kaltereilla tai verkolla. Myös sähkölaitteet, kuten katkaisijat ja johdot tulee sijoittaa hevosen ulottumattomiin. Työturvallisuuslaki edellyttää, että paikat, joista tallilla toimivat ihmiset voivat pudota, on suojattava esimerkiksi kaiteilla ja aidoilla. Karsinoiden seinien rakennusmateriaalien tulee olla riittävän tukevia ja helposti puhtaana pidettäviä. Pesu- ja hoitotilojen tulee olla valoisa ja siellä tulisi olla mahdollisuus kytkeä hevonen kiinni kahdelta puolelta (Kuva 5).

Kuva 5 Erkylän Kartanon Tallin pesu- ja hoitotilat.

Karsinoiden, käytävien ja pesu- ja hoitotilojen lattioissa tulee kiinnittää erityistä huomiota liukkauden estoon. Liukkaus on vaaratekijä niin hevosille kuin niiden kanssa työskenteleville ihmisillekin. Pitävyyttä voi parantaa esimerkiksi kumimatoilla, jotka ovat karsinassa joustavia ja ne ovat helppoja pitää puhtaina, mutta niiden kiinnittäminen on tehtävä erityisen huolella. Myös betonilattian karkeuttamisella voidaan parantaa lattian pitävyyttä. (Piminäinen 2005, 25-26; Jansson ym. 2008, 75.)

Tilavat käytävät ovat tärkeitä tallin turvallisuuden kannalta. Ahtaus lisää tapaturmariskiä päivittäisessä toiminnassa ja vaikeuttaa onnettomuustilanteissa mm. potilaan hoitoa ja pelastusmiehistön toimintaa. Suositukset karsinoiden väliselle käytävälle on ratsastustallissa 2,5 m ja ravitallissa 3,5 m. Ei kuitenkaan riitä, että käytävien riittävä leveys huomioidaan rakennusvaiheessa. Päivittäin on tärkeää muistaa ja huolehtia etteivät käytävät ole varastoja. Käytävien tulisi olla vapaina tavaroista koko ajan. Tällöin riskit puristuksiin jäämisestä ja kompastumisista vähenevät ja työskentely on helpompaa. Ahtaat ovet ja kulmaukset sekä kynnykset aiheuttavat myös päivittäisiä riskejä hevosia talutettaessa, sillä pelästyessään hevonen voi helposti runnoa ihmisen ahtaassa paikassa. Kynnykset ja tavarat lisäävät kompastumisen riskiä. Liukuovet ovat tallissa hyvä vaihtoehto tilansäästön kannalta, mutta ovien huolto on tärkeää, sillä esim. huonosti liikkuvat ovet aiheuttavat suuren riskin. Esimerkiksi lähettäessä siirtämään hevosta pois karsinasta tai karsinaan tulee ovi saada sujuvasti kokonaan auki, jotta taluttaja ei joudu puristuksiin eikä hevonen kolhi kylkiään ja ala pelätä oviaukkoja. Käytävälle avautuvat ovet tulee muistaa avata kokonaan kuljetettaessa hevosta niistä, mutta muulloin ovet ovat aina kokonaan kiinni (Kuva 6). Lukkojen ja salpojen tarkistus on tärkeä huoltotoimi, joka säännöllisesti hoidettuna alentaa riskejä. (Piminäinen 2005, 26; Jansson ym. 2008, 74.)

Tallissa on hyvä olla kokonaan erillinen, suljettu tila varusteille ja muille tarvikkeille. Näin varusteet pysyvät paremmassa kunnossa ja oikeassa paikassa, poissa kulkuväyliltä. Hevosten lääkeaineet ja lääkintätarvikkeet tulee säilyttää asiaankuuluvassa paikassa, johon ulkopuolisilla ei ole pääsyä. Sekä ihmisten että hevosten ensiaputarvikkeet säilytetään niille merkityssä paikassa, mutta erillään toisistaan. Ensiapuvälineiden puhtaudesta ja riittävydestä on huolehdittava säännöllisesti. Alkusammutuskalusto on oltava paikassa, josta sen löytää ja saa käyttöön helposti ja nopeasti. Tupakointi tallissa ja sen välittömässä läheisyydessä on aina kielletty, sille tulee osoittaa sopiva paikka erillään tallista ja rehutiloista. (Piminäinen 2005, 25.)

Kuva 6 Erkylän Kartanon Tallin siisti käytävä.

3.3 Turvallisuus

Jos omistaa hevosen tai ottaa sen hoitaakseen on tärkeää edistää ja ylläpitää sen terveyttä sekä huomioida sen fysiologiset tarpeet, turvallisuus ja lajityypilliset käyttäytymistarpeet. Jo hevosta hankittaessa tai suunnitellessa tallin rakentamista on syytä selvittää voimassa olevat suositukset ja määräykset hevosten pidolle. Näin vältetään myöhemmiltä, kalliilta korjaustoilta. Hevosten hyvään hoitoon ja terveyden ylläpitämiseen kuuluu myös sairauksien ehkäisy siinä määrin kuin ihminen voi asiaan hyvällä hoidolla ja ympäristöolosuhteilla vaikuttaa. On selvää ettei kaikkia sairauksia ja tapaturmia voida hyvällä hoidollakaan estää, mutta hyvin hoidettu ympäristö on kuitenkin avaintekijä niiden ehkäisyssä. (Bergström 2004, 229.)

Eläinsuojien palot saavat yleensä alkunsa eläintilojen ulkopuolelta, kuten kuivikevarastosta, heinäparvelta tai rehuvarastosta. Yleisimmät aiheuttajat ovat sähkö- ja lämmityslaitteet sekä huolimattomat tai puutteelliset huolto- ja korjaustyöt. Talleilla uhkaavia tilanteita voi syntyä myös lantaloissa, joissa kuivikelanta kuumentuessaan liikaa voi syttyä jopa palamaan. Tärkeitä paloturvallisuustekijöitä talleissa ovat materiaalit, joiden tulisi olla mahdollisuuksien mukaan palamattomia tai vähintäänkin vaikeasti syttyviä. On tärkeää muistaa, että vaikka tallilla olisi panostettu monin tavoin paloturvallisuuteen, ei sitä ole hyötyä, jos ohjeistukset eivät ole koko henkilökunnan ja tallilla toimivien henkilöiden tiedossa. Vaaratilanteet ovat aina yllättäviä ja aiheuttavat paniikkia, siksi niihin on pyrittävä varautumaan etukäteen.

Säännölliset paloharjoitukset antavat mahdollisuuden harjoitella tilanteita ja ne paljastavat ongelmia, joiden ratkaiseminen etukäteen parantaa turvallisuutta merkittävästi.

Poistumisreitteihin kannattaa kiinnittää huomiota. Niiden tulee olla riittävän leveitä, vähintään 1,5 metriä. Kulkureittien tulisi olla mahdollisimman suorina, lyhyinä, hyvin merkittyinä ja selkeinä, mutta tärkein asia on kuitenkin että ne olisivat hevosille ennestään tuttuja. (Jansson ym. 2008, 76-79; Piminäinen 2005, 52; Majamaa 2010, 40)

Voidaankin sanoa että tila, joka on hevoselle turvallinen, on myös ihmiselle turvallinen. Hyvä valaistus, avaruus ja toimiva ilmanvaihto tekevät ympäristöstä turvallisemman. Tulee kuitenkin muistaa, että parhaatkaan tilat eivät ole toimivia ja turvallisia jos niitä ei hoideta ja pidetä järjestyksessä. (Piminäinen 2005, 24.)

4 Talliympäristö

Tallipiha on tärkeä osa tallikokonaisuutta. Hevoset liikkuvat päivittäin tallista pihalle ja pihalta talliin, joten pihan siisteys, toimivuus ja turvallisuus korostuvat. Tallipihaan kuuluu tallin ympäristö, jaloittelualueet, suoritusalueet sekä kulkuväylät.

4.1 Jaloittelualueet

Hevosten välttämätöntä päivittäistä liikuntaa varten on tallin läheisyyteen, mahdollisimman rauhalliseen ja suojaisaan paikkaan sijoitettava tarhoja. Yhden hevosen tarhan kooksi suositellaan 500 m² ja yhteistarhojen kooksi 200-250 m² jokaista hevosta kohden. Pohjan kuivumisen parantamiseksi olisi tarhat hyvä salaojittaa. Tarhojen päivittäinen tai viikoittainen siivoaminen vähentää ympäristökuormitusta sekä pintahuuhtoutumia. Pohjien pintakerros tulisi myös uusina kokonaan riittävän usein loisten, bakteerien ja pieneliöiden leviämisen estämiseksi. Tarhan pohjarakenne ja materiaalivaatimukset ja -suositukset vaihtelevat alueen maaperän, pinnanmuotojen, alueen koon ja kuormituksen mukaan. Kaikissa tapauksissa tulee tarhan pohjan säilyä kohtuullisena ja turvallisena kaikissa sääolosuhteissa. Se ei saa olla liukas, liian upottava (ei koske lunta) tai muhkurainen. Hyvä sääntö pohjan kunnolle on, että hevonen pystyy liikkumaan tarhassa kaikissa askellajeissa ilman loukkaantumisen riskiä. (Suomen Ratsastajainliitto ry 2005, 138.)

Laitumet voivat sijaita kauempanakin tallikeskuksesta, varsinkin jos hevosten on tarkoitus olla siellä kesällä ympäri vuorokauden, jolloin niiden päivittäiseltä siirtelyltä vältytään. Laidunta tulisi olla 0,3-0,5 hehtaaria hevosta kohden. Laitumet ovat yleensä yhteislaitumia, mutta hevosten yhteensopivuus tulee kuitenkin varmistaa. On suositeltavaa että laidunala olisi niin suuri ja jaettu lohkoihin, niin että niistä voidaan jättää osa rauhoittumaan ja kasvamaan. Samoja laitumia ei tule käyttää vuodesta toiseen, vaan ne tulee uusien loisien torjumiseksi.

Laitumet lannoitetaan keväällä heti kun mahdollista ja hevoset tulisi päästää laitumelle ruohon ollessa 15-20 cm pitkää. Kun ruoho on syöty lyhyeksi, tulee hevoset siirtää seuraavalle lohkolle, jotta ne eivät ehdi kaluta ruohoa liian lyhyeksi. Yleensä lohko on hyvä myös lannoittaa siirron yhteydessä. Kun laitumia syötetään oikein ne säilyttävät hyvin kasvukykynsä koko kasvukauden ajan ja pystyvät talvehtimaan kunnolla. (Suomen Ratsastajainliitto ry 2005, 138-141.)

4.2 Suoritusalueet

Yleisin suoritusalue on ratsastuskenttä, joka on pihalla oleva aidattu ja valaistu alue, joka on tarkoitettu vain ratsastukseen tai muuhun hevosen käsittelyyn, ei päivittäiseen ulkoiluun. Yleinen kentän koko on 40m x 70m, jolloin siihen mahtuu täysimittainen kouluratsastuksen kilpailualue. Minimimitoitus on yleisesti 20m x 40m eli kouluratsastuksen pienempi kilpailualue. Ratsastuskentän pohjan hyvä rakenne on ensiarvoisen tärkeä, sillä hevosen käyttöikä on pitkä. Jos hevosta harjoitetaan huonolla alustalla, kasvaa jalkoihin kohdistunut rasitus merkittävästi mikä aiheuttaa kulumia ja vammoja, jotka lyhentävät hevosen käyttöikää joskus hyvinkin radikaalisti. Hyväpintainenkin kenttä kuitenkin kuluu käytössä, joten suositellaan pintakerroksen huolellista tutkimista ja perusteellista huoltoa noin viiden vuoden välein. (Suomen Ratsastajainliitto ry 2005, 120.)

Maneesi (Kuva 7) on katettu ratsastusalue, jossa voidaan ratsastaa täysipainoisesti ympäri vuoden sääolosuhteista huolimatta. Yleisimmät koot ovat 24m x 40 m tai 24m x 80 m Maneesit ovat yleensä kylmiä, mutta ne voidaan haluttaessa myös lämpöeristää, jolloin tavoitelämpötila on yleensä +5-+8°C. Maneesi jakautuu tapauksesta riippuen seuraaviin osiin; ratsastusalue eli areena, hevosten sisääntulo- ja odotusalue, yleisötilat/katsomo, toimihenkilöiden tilat sekä toimisto- ja varastotilat. (Suomen Ratsastajainliitto ry 2005, 105.)

Hevosia liikutetaan sekä ratsain että kärryillä ajaen maastossa. Suositeltavinta olisi hyödyntää mahdollisuuksien mukaan reittejä, joilla ei kulkisi autoja, mutta olisivat sallittuja hevosille. Yhä useammin hevoset kuitenkin joutuvat liikkumaan yleisillä teillä autojen seassa. Kaikkien turvallisuuden takaamiseksi olisi ensiarvoisen tärkeää että tielle lähtisivät vain kokeneet ratsastajat kokeneilla hevosilla. Kuitenkin hevonen on pakoeläin, eikä sen reaktioita voi sataprosenttisen varmasti tietää. Ennen kuin hevosella lähtee metsään tai muualle tuntemattomille alueille olisi syytä varmistaa alue mm. suon silmien, vaarallisten kuoppien tai vanhojen piikkilankojen varalta. (Oikkonen 2011)

Kuva 7 Erkylän Kartanon Tallin lämpöeristetty maneesi.

4.3 Turvallisuus

Tallialueella hevosten käytössä olevat kulkureittien ja suorituspaikkojen tulee olla riittävästi valaistuja ja niiden pohjien hyvässä kunnossa, jotta liikkuminen on turvallista. Pohja ei saa olla liukas eikä upottava. Vaikka ulkona on enemmän tilaa kuin tallissa, on tärkeää ettei kulkuväylillä tai niiden välittömässä läheisyydessä ole turhaa romua, joka voisi aiheuttaa vaaratilanteita, kuten esimerkiksi hevosen pelästymisen. Kulkuväylien sijainti tulisi olla niin ettei liikenne ja muut ihmiset eivät häiritse työskentelyä. Talvikautena lumenauraus ja liukkauden esto parantavat turvallisuutta (Kuva 8). Ajoväylät ja pysäköintialueet tallialueella tulisi sijoittaa niin että hevosliikenne voidaan pitää erillään.

Rehu- ja kuivikevarastot tulisi paloturvallisuussyistä sijoittaa mahdollisuuksien mukaan muualle kuin tallin vintille. Myös jätehuolto vaikuttaa viihtyvyyden lisäksi myös paloturvallisuuteen. Jätteet tulisi kerätä säännöllisesti ja säilyttää erillään tallista ja sen läheisyydestä. Tupakointi on yksi merkittävä riskitekijä, jonka minimoimiseksi tulee tallilla olla tupakointialue erillään tallista ja hevosista.

Kuva 8 Tallialueen kulkuväylien kunnossapito on tärkeää turvallisuuden kannalta.

5 Palo- ja pelastustoimet hevostalleissa

Suomessa palaa vuosittain useita kymmeniä suuria kotieläinrakennuksia, joista osa on myös hevostalleja. Vuosina 2006-2008 Suomessa oli n. 540 maatilapaloa, joista tallipaloja oli kahdeksan. Eläinsuojien tulipaloista 23 % syttyy tulisijoista tai hormistoista, 20 % sähkölaitteista ja 15 % korjaustöistä, kuten hitsauksesta tai kulmahiomakoneen käytöstä. Salamanisku on todettu syyksi vain kahdessa prosentissa tulipaloista. Suurin luokka syttymissyissä on muut syyt tai syy ei selvinnyt. Näitä on 28 % tulipaloista. Ilman kunnollista ja ajan tasalla olevaa pelastussuunnitelmaa, johon on koko henkilökunta perehtynyt, on eläinten pelastaminen huomattavasti vaikeampaa, jopa mahdotonta. Eläinten ja ihmisten pelastamisessa on suuri merkitys tilan omalla henkilöstöllä. Hevosille voi sattua tulipalojen lisäksi useita muitakin pelastushenkilökuntaa vaativia tilanteita, kuten esimerkiksi juuttumisia rakenteisiin, liikenneonnettomuuksia ja uppoamisia suohon. (Villanen 2011)

Kaikkien hevosten kanssa toimivien tulisi osata pelastuksen perustaidot, kuten jokaisen kansalaisen tulisi osata ensiavun perusteet. Onnettomuustilanteen sattuessa hevoselle tuttu ihminen onnistuu yleensä parhaiten hevosen rauhoittelussa. Sen lisäksi että hevonen paniikissa pyrkii pakenemaan se joutuu helposti shokkitilaan, joka voi pahimmillaan johtaa kuolemaan. Onnettomuustilanteissa hevonen voi käyttäytyä hyvinkin rajusti ja aggressiivisesti. Kun hevonen kokee itsensä uhatuksi eikä pääse pakenemaan se voi puolustautua hyökkäämällä pelastajiensa kimppuun. Toisaalta hevonen alistuu usein nopeasti

kuolemaan, jos se toteaa pelastautumisen mahdottomaksi esimerkiksi upottuaan suohon. Oman ongelman pelastamiseen tuo itse pelastuskalusto. Paloautojen hälytysäänet ja -valot tulee sammuttaa ennen saapumista paikalle, jossa on hevosia. Hyviä apukeinoja hevosta pelastettaessa ovatkin niiden silmien peittäminen ja korvien tukkiminen. (Mahlamäki 2011, 46.)

5.1 Tulipalot

Eläinten pelastaminen palavasta rakennuksesta on usein erittäin haastavaa. Mahdollisuuksia eläinten pelastamiseen on vain, jos palo havaitaan riittävän varhaisessa vaiheessa. Hevoset altistuvat myrkyllisille palokaasuille ihmistä voimakkaammin, koska ovat korkeampia, eivätkä pysty suojautumaan millään tavalla. Ensimmäiset vammat hevosilla ovatkin juuri keuhkovauriot. Juuri tämän vuoksi tilan oman henkilöstön nopea toiminta on ensiarvoisen tärkeää, koska pelastuslaitoksen yksiköillä kestää kohteeseen saapuminen sijainnista riippuen yleensä vähintään 15-20 minuuttia. Kun palo havaitaan, on tärkeää ensin varoittaa tiloissa tai alueella olevia ihmisiä. Vasta sen jälkeen soitetaan hälytyskeskukseen. Jos hevosia on palavassa rakennuksessa ja niitä pystytään vielä pelastamaan, on tärkeää kutsua heti eläinlääkäri paikalle. Kun apua on kutsuttu, aloitetaan alkusammutus tai hevosten pelastaminen tilanteesta riippuen. Tämä aika on erittäin tärkeä hevosten selviytymisen kannalta sillä palo etenee nopeasti, varsinkin kun talleissa on asuinhuoneistoja enemmän palavaa materiaalia. (Villanen 2011; Oikkonen 2011)

Pelastusyksiköiden saavuttua on tärkeää että tallin vastaava henkilö jää johtamaan tilannetta johtavan palomestarin kanssa. Pelastushenkilöstö tarvitsee tietoa hevosista, niiden olinpaikoista sekä paikoista, joihin niitä voidaan siirtää. Lisäksi on tärkeää kertoa onko tallin läheisyydessä palavia nesteitä, kuten polttoaineita, tai kaasupulloja. Mahdollinen tieto palon syttymispaikasta auttaa pelastushenkilökuntaa sammutustöissä sekä palon rajaamisessa. Jos eläintilat ovat jo täyttyneet savusta tai edenneet täyden palon vaiheeseen, ovat mahdollisuudet eläinten pelastamiseen käytännössä minimissä. On myös erittäin tärkeää pitää mielessä hevosten taipumus palata palavaan rakennukseen, jos niillä on siihen mahdollisuus. Kaaoksen estämiseksi hevoset tulee siirtää palavasta rakennuksesta turvalliseen paikkaan, jossa ne eivät pääse aiheuttamaan itselleen tai muille lisävahinkoa. Pelastamisen jälkeen eläinlääkäri ja hevosten omistajat arvioivat mitkä pelastetuista eläimistä jäivät pidettäviksi ja onko joukossa välittömästi lopetettavia eläimiä. Eläinlääkäri arvioi hevosten kunnon sekä antaa ensiapua niin, että hevoset voidaan kuljettaa hoitoon klinikkaolosuhteisiin, jossa hevosen perusteellinen tutkiminen ja vammojen hoitaminen on mahdollista. (Villanen 2011; Tuovinen 2007, 1; Oikkonen 2011)

5.2 Liikenneonnettomuudet

Liikenneonnettomuuksia, joissa on hevosia osallisena, sattuu onneksi suhteellisen vähän, mutta ne ovat kuitenkin viimeaikoina yleistyneet. Liikenteessä voi kolarien ja yhteentörmäyksien lisäksi sattua muitakin onnettomuuksia, kuten trailerin rikkoontuminen, trailerin irtoaminen tai kaatuminen. Onnettomuudet voivat olla joko hevosen kuljettamisen yhteydessä sattuneita tai irtipäässeille hevosille sattuneita. Hevosia kuljetetaan yhden tai kahden hevosen trailereissa. Trailereita on eri painoisia, riippuen materiaaleista ja koosta, mutta kevyempiin riittää vetoautoksi jämäkkä henkilöauto ja painavimmat vaativat maastoauton tai pakettiauton. Toinen kuljetusväline on kuorma-auto, jonka takaosaan on tehty tilat usealle hevoselle. Kuorma-auto on usein hevoselle miellyttävämpi tapa matkustaa, koska matkanteko on tasaisempaa. Päästessään karkuun laitumelta tai tarhasta hevoset harvoin lähtevät omaa pihaa kauemmas, mutta pelästyessään ne voivat lähteä juoksemaan vailla suuntaa. Hevosilla ratsastetaan ja ajetaan kärryillä myös metsäteillä, jossa ne voivat esimerkiksi pelästyessään autoa riistäytyä ohjastajan hallinnasta.

Onnettomuuden sattuessa on tärkeää pysyä rauhallisena. Ensin tarkistetaan henkilö- ja eläinvahingot, jos mahdollista. Trailerin ovien avaamista tiellä tulee harkita tarkkaan, sillä hevonen voi pyrkiä ulos erittäin aggressiivisesti. Ennen pelastushenkilöstön saapumista on viisaampaa tarkkailla tilannetta vain ikkunan läpi tai varovaisesti oven raosta. Hevosta voi rauhoitella trailerin ulkopuolelta esimerkiksi puhumalla sille rauhallisesti. Lastaussiltaa ei saa missään tapauksessa mennä avaamaan yksin. On tärkeää muistaa myös muut tiellä liikkujat ja varoittaa heitä tilanteesta hätävilkuilla ja varoituskolmiolla. Tärkeää on saada pelastuslaitoksen lisäksi poliisi ja eläinlääkäri heti paikalle, jotta hevonen saadaan rauhoitettua viimeistään heti kun se saadaan ulos. Jos hevonen on erittäin pahasti loukkaantunut esimerkiksi trailerin kaaduttua, eikä eläinlääkärillä ole mahdollista saada lopetusainetta hevoselle suoneen, voi myös poliisi lopettaa hevosen ampumalla. Jos hevonen ei ole pahasti loukkaantunut se saadaan yleensä ulos avaamalla ovi, jolloin hevonen itse pyrkii nousemaan ylös ja tulemaan ulos. Joskus hevonen voidaan joutua avustamaan ulos vetämällä vetoliinoilla. Tällöin olisi hyvä jos hevonen pystyttäisiin rauhoittamaan. Ennen kuin hevosta voidaan alkaa ottaa ulos, täytyy varmistaa että se saadaan pidettyä hallinnassa ulos saamisen jälkeenkin yhdellä tai useammalla köydellä. (Mahlamäki 2011, 47.; Oikkonen 2011)

Karanneiden hevosten kiinni ottamisessa tulee noudattaa äärimmäistä varovaisuutta, sillä pelästyneet hevoset voivat juosta suoraan ihmistä päin edes tajuumatta tekoaan. Hevosta ei saa ahdistaa liikaa esimerkiksi nurkkaan, koska silloin se voi käyttää äärimmäisiä keinoja paetakseen. Parasta on, jos hevoset saadaan pidettyä poissa isoilta teiltä ja ne saadaan rauhoittamaan, jolloin niitä on helpompi lähestyä. Jos hevosia on useampi karkuteillä, voi

joskus riittää yhden kiinni saaminen, jolloin loputkin rauhoittuvat ja seuraavat kiinniotettua lauman jäsentä. (Oikkonen 2011)

Tärkeimpiä kuljetusonnettomuuksien ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä ovat trailerin katsastamien säännöllisesti sekä sen tarkastaminen aina ennen lähtöä. Trailerin kiinnityksen ja jarruvaijerin tarkastaminen sekä valojen ja renkaiden toiminnan varmistaminen tehdään aina ennen liikkeelle lähtemistä. Ovet, luukut sekä trailerin sisällä olevat puomit ja väliseinät tulee tarkastaa, että ne ovat kunnolla kiinni (Kuva 9). Liikennesääntöjen ja erityisen varovaisuuden noudattaminen on tärkeää, mutta myös reittivalintoihin ja sääolosuhteisiin kannattaa kiinnittää huomioita, sillä hevuskuljetuskalustot ovat raskaita. Erittäin tärkeä asia kuljetuksen onnistumiselle on hevosen huolellinen opettaminen kuljetukseen. Vaikka kaikki muut asiat olisivat kunnossa, mutta hevosta ei ole opetettu kunnolla se voi saada paniikkireaktion kesken kuljetuksen. Tällöin se voi aiheuttaa erittäin vakavan vaaratilanteen, esimerkiksi trailerin kaatumisen. Tiellä ratsain tai kärryillä liikuttaessa on tärkeää, että vain kokeneet hevosihmiset liikkusivat vain kokeneilla hevosilla. Suurin onnettomuuksien aiheuttaja on ihmisen ja hevosen kokemattomuus sekä autoilijoiden ymmärtämättömyys hevosten reaktioita kohtaan. (Mahlamäki 2011, 46-48; Oikkonen 2011)

Kuva 9 Trailerin sisällä olevien puomien ja väliseinien kiinnitykset tulee tarkistaa ennen liikkeelle lähtöä. (Hippos 1/2011)

5.3 Muut apua vaativat tilanteet

Muita onnettomuustilanteita, joihin yleisesti tarvitaan pelastuslaitoksen apua, ovat uppoamiset sekä kiinnijuuttumiset. Nämä muut eläintehtävät ovatkin niitä yleisimpiä pelastuslaitoksen eläintenpelastustehtäviä. Tilanteet voivat kuitenkin olla erittäin vakavia, sillä kiinni jäänyt hevonen voi joutua paniikkiin ja loukata itsensä niin pahasti, että se joudutaan lopettamaan. Uppoamisissa, esimerkiksi suohon, jäihin tai lantalaan, on tärkeää nopea avun hälyttäminen, jolloin säästetään hevosen voimia. Onkin parempi hälyttää apua turhaan kuin liian myöhään tai ei ollenkaan. Jos hevonen selviääkin tilanteesta ilman apua, voi hälytyksen perua vain puhelimensoitolla. (Mahlamäki 2011, 46-47.)

Jos hevonen on uponnut tai kaatunut ojaan ja se pitää ihmisten tai koneen avulla nostaa, on nostoliinujen oikea sijoittaminen tärkeää vammojen minimoimiseksi. Jos olosuhteet sallivat tulee nostoliinat pujottaa lenkkeinä etu- ja takajalkojen sisäpuolelle (Kuva 10). Jos mahdollista, pehmusteita on hyvä käyttää. Tärkeintä hevosen nostamisessa tai vetämisessä valjailta on, ettei köysiä ikinä laiteta arimpiin kohtiin, jotka ovat kaulan alaosa ja kupeet. Kaulasta hevosta ei voi vetää sillä henkitorvi painuu helposti kasaan. Hevosta ei myöskään tule ikinä nostaa mahan ympärille, takajalkojen eteen pujotetusta köydestä. On tärkeää muistaa että jos hevonen on maannut esimerkiksi ojassa jonkun aikaa, sillä voi olla lihakset niin puutuneet, että ylös päästessään sen jalat eivät välttämättä kannata tai tottele. Kaikkien pelastamiseen osallistuvien on siis oltava valppaita etteivät jää hevosen alle. (Mahlamäki 2011, 6-47; Oikkonen 2011)

Kuva 10 Oikein asetetut nostoliinat takaavat mahdollisimman turvallisen hevosen nostamisen. (Mahlamäki 2011, 46)

Jos hevonen on juuttunut kiinni esimerkiksi rakenteisiin, on tärkeintä pitää hevonen rauhallisena koko ajan. Vaikka hevonen ei olisi näkyvästi loukkaantunut, on hyvä kutsua eläinlääkäri paikalle jo samanaikaisesti pelastushenkilöstön kanssa, sillä pelastusvälineet voivat hermostuttaa hevosta ja vaikeuttaa pelastamista. Tällöin paikalla oleva eläinlääkäri pystyy tarpeen vaatiessa antamaan hevoselle rauhoittavaa lääkettä. (Villanen 2011.)

5.4 Ennaltaehkäisy

Tulipalojen ennaltaehkäisyn kolme tärkeintä yksittäistä tekijää, joiden suhteen tulisi olla äärimmäisen tarkka, ovat sähkölaitteiden puhtaus ja kunto, korjaustöiden suojaus sekä tupakointi. Sähkölaitteissa suurimmat riskit ovat pöly ja likaisuus sekä huono kunto. Johdot tulee suojata sekä hevosilta että jyrksijöiltä. Korjaustöissä suurimman vaaran aiheuttavat kipinät, jotka voivat kyteä jopa kaksi vuorokautta ennen syttymistä. Tupakointi voi olla myös suuri riski, mutta on yksinkertaisesti hoidettavissa asianmukaisella tupakointipaikalla ja astioilla tupakantumpeille, jotka ovat poissa tallin välittömästä läheisyydestä. Esimerkiksi avonainen tuhkakuppi tallin seinustalla on erittäin suuri riski ja saattaa aiheuttaa suurta vahinkoa hyvinkin nopeasti. (Villanen 2011.)

Päivittäistä tapaturmien ehkäisyä ja paloturvallisuuden parantamista on huolehtiminen tallin siisteydestä ja järjestyksestä niin tallissa kuin sen ympäristössäkin. Siisteys ja järjestelmällisyys parantavat myös merkittävästi pelastusmahdollisuuksia onnettomuustilanteen tai tulipalon sattuessa. Hätätilanteessa ei ole aikaa alkaa raivata pihaa tai etsiä hevosille ehjiä ja toimivia siirtovälineitä vaan kaikilla hevosilla tulee olla omat ehjät riimut ja riimunnarut karsinoidensa ulkopuolella. Myös sammuttimien kunnosta tulee huolehtia niiden edellyttämien aikavälein, esimerkiksi jauhesammutin täytyy huollattaa yhden tai kolmen vuoden välein riippuen siitä joutuuko se säälle alttiiksi. Tallin henkilökunnan turvallisuuskoulutuksista, sammutustaidoista ja ensiapukoulutuksesta on syytä huolehtia aina uuden työntekijän tullessa taloon. Jotta taidot pysyvät yllä ja ajan tasalla tulee niitä myös kerrata säännöllisesti. (Villanen 2011.)

6 Paloharjoitus Erkylän Kartanon Tallilla

Erkylän Kartanon Tallilla pidettiin paloharjoitus 25.3.2010 (Kuva 11). Erkylän Kartanon Talli tarjoaa täysihoitopalveluja asiakkailleen laadukkaassa ympäristössä. Talli sijaitsee 10 km:n päässä Helsinki - Tampere moottoritiltä Hyvinkään ja Riihimäen välissä Hausjärven kunnassa. Tallin omistaa Kartanon emäntä Monica Brotherus.

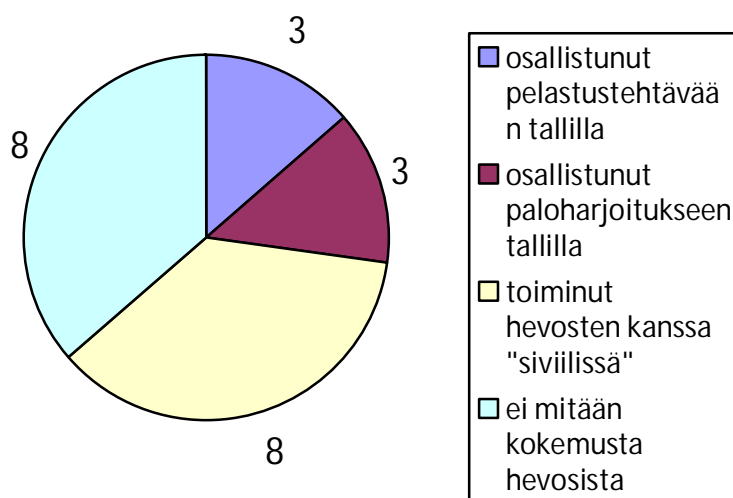

Kuva 11 Paloharjoitus Erkylän Kartanon Tallilla (Ylimäki 2010)

Paloharjoituksen tarkoituksena oli päivittää ja kerrata sekä asiakkaiden että pelastuslaitoksen tietoja miten onnettomuuden tai tulipalon sattuessa tulisi toimia. Harjoitus alkoi teoriaosuudella, jossa ensimmäisenä Riihimäen palomestari Marko Villanen kertoi eläinsuojien palotilastoja, faktatietoa tulipaloista aina syttymisestä palon etenemisen kautta sammuttamiseen sekä mitä tulee huomioida eläinten ja ihmisten pelastamisessa pelastajien näkökulmasta. Tämän jälkeen oli Erkylän Kartanon tallin tallimestari Johanna Vakkurin ja agrologiopiskelija Elisa Saaren vuoro kertoa hevosten käyttäytymisestä, reaktioista, käsittelystä sekä hieman myös varotoimista ja ensiavusta. Teoria esitettiin suullisesti melko lyhyesti, koska aika oli rajallinen. Hevosten käyttäytymisestä palomiehet saivat jokainen mukaansa hieman suullista versioita laajemman tietopaketin (Liite 1), jossa kerrottiin hevosen luontaisesta käyttäytymisestä, aisteista ja eleistä.

Teorian jälkeen oli käytännön harjoitusten vuoro. Jokainen palomies pääsi käsittelemään hevosta tallin henkilökunnan ja asiakkaiden ohjauksessa. Kaikki kokeilivat riimun laittoa hevosen päähän sekä taluttivat hevosen ulos tallista ja takaisin sisään. Harjoitus oli lyhyt ja sen tarkoitus oli antaa palomiehille kokemusta hevosta, niiden kiinniottamisesta sekä taluttamisesta. Todentuntua ei tilanteessa kuitenkaan ollut, vaan kaikki suoritettiin rauhallisissa tunnelmissa. Lopuksi yksi palomiehistä kävi pukemassa ylleen täyden pelastusvarustuksen ja tuli talliin. Palomiehet näkivät kuinka hevonen suhtautuu oudosti pukeutuneeseen palomieheen, jolla on suhisevaa ääntä pitävä happilaitte. Todellinen tilanne on tietysti erilainen, koska silloin tulipalo saa hevosen paniikkiin, jolloin sen lähestyminen on joka tapauksessa vaikeaa.

Harjoitukseen osallistui oli 23 henkilöä ja lopuksi kaikilta kerättiin vielä palaute harjoituksesta. Ensimmäisellä kysymyksellä kartoitettiin palomiesten aikaisempaa kokemusta hevosista (Kuvio 1). Enemmistölle tämä kerta oli ensimmäinen hevosten käsittely kerta. Kolme vastaaja oli osallistunut pelastustehtävään tallilla ja kolme vastaajaa olivat osallistuneet harjoitukseen. Kahdeksasta vastaajasta, jotka ilmoittivat olleensa hevosten kanssa tekemisissä "siviilissä" oli osa myös tallin asiakaskuntaa.

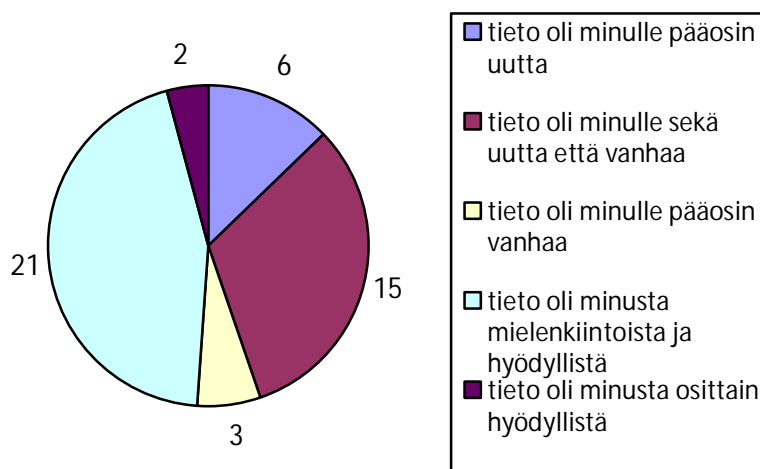

Kuvio 1 Osallistujien aikaisempi kokemus hevosista.

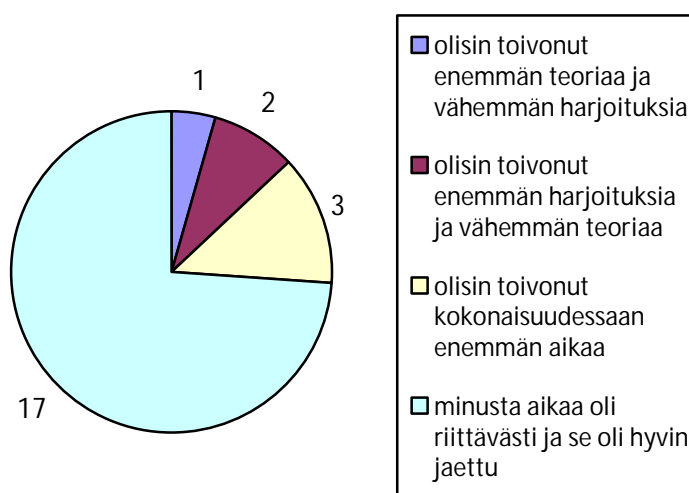
Seuraavissa kahdessa kysymyksessä selvitettiin teoriaosuuden hyödyllisyyttä ja oliko tietoa uutta vai vanhaa (Kuvio 2). Valtaosa vastaajista oli sitä mieltä että tieto oli sekä uutta että vanhaa, mutta mielenkiintoista ja hyödyllistä. Neljännessä kysymyksessä kysyttiin käytännön harjoitusten onnistumisesta. Tähän kysymykseen vastasi jopa 22 osallistujaa että tehtävät olivat havainnollistavia ja hyödyllisiä. Ainoastaan yksi vastaaja olisi kaivannut lisää käytännön harjoituksia todemmin varusteltuna.

Viimeisessä kysymyksessä arvioitiin ajankäytön onnistumista (Kuvio 3). Valtaosa vastaajista oli kokenut, että aikataulu oli onnistunut ja hyvin jakautunut. Kolme vastaajaa olisi kaivannut kokonaisuudessaan enemmän aikaa, yksi vastaaja enemmän teoriaa ja vähemmän harjoituksia ja kaksi vastaajaa enemmän harjoituksia ja vähemmän teoriaa. Palaute oli erittäin myönteistä ja siitä saattoi hyvin tulla siihen lopputulokseen, että tämän kaltaiset harjoitukset ovat erittäin kysytyjä ja haluttuja sekä pelastushenkilökunnan että hevosihmisten keskuudessa.

Asioista ollaan kiinnostuneita, halutaan oppia lisää ja asioita halutaan harjoitella.

Kuvio 2 Teoriaosuuden onnistuminen.

Kuvio 3 Ajankäytön onnistuminen.

7 Ohjeistukset tulipalon varalle

Opinnäytetyön teorian ja käytännön paloharjoituksen perusteella laadittiin ohjeistukset pelastuslaitoksille ja hevostalleille. Ohjeistusten tarkoitus on olla lyhyitä ja selkeitä ohjeita onnettomuustilanteen varalle. Ohjeistus auttaa hahmottamaan mitä pitää tehdä, miten ja missä järjestyksessä. Näin saadaan tallilla kalliit ensimmäiset hetket hyödynnetyksi ja pelastushenkilöstö voi saapuessaan kerrata lyhyesti hevosiin liittyviä asioita. Ohjeistus välitetään Kanta-Hämeen Pelastuslaitoksen lisäksi myös muille lähialueen pelastuslaitoksille sekä hevostalleille sähköpostin välityksellä.

7.1 Ohjeistus hevostalleille

1. Varoita vaarassa olevia ihmisiä ja pelasta jos se on mahdollista vaarantamatta itseäsi!
2. Aloita alkusammutus, mutta älä vaaranna itseäsi!
3. Aloita hevosten pelastaminen
4. Jos mahdollista selvitä mitä on tapahtunut
5. Tee hätäilmoitus numeroon 112. Kerro rauhallisesti
 - tarkka osoite
 - mitä on tapahtunut
 - onko ihmisiä / eläimiä vaarassa
 - kerro mistä opastus onnettomuuspaikalle
 - Älä sulje puhelinta ennen kuin saat hätäkeskukselta luvan
6. Jos tilanne muuttuu oleellisesti soita uudelleen hätäkeskukseen
7. Järjestä opastus palokunnalle
8. Soita eläinlääkärille
9. Jos mahdollista sulje ilmanvaihtolaitteet ja katkaise sähköt, siirrä tallin välittömässä läheisyydessä oleva irtaimisto, kuten traktorit ja autot, pois tieltä
10. Palokunnan saapuessa kerro
 - mitä on tapahtunut
 - onko vielä ihmisiä tai eläimiä vaarassa
 - onko rakennuksessa tai sen välittömässä läheisyydessä palavia nesteitä, kaasupulloja tms.
 - syttymispaikka, jos se tiedetään
 - opasta palokuntaa hevosten kanssa ja osoita paikka johon hevoset siirretään turvaan

7.2 Ohjeistus pelastuslaitoksille

1. Saapuessasi kohteeseen sammuta hälytysäänät ja -valot
2. Kartoita tilanne keskustelemalla paikalla olevan tallin omistajan/henkilökunnan kanssa
3. Lähesty hevosta varmasti ja rauhallisesti mieluiten etuviistosta
4. Hevosta kiinni otettaessa yritä pysyä hevosen sivulla.
5. Laita hevoselle riimu päähän (kuva 12). Jos hevosella ei ole riimua saatavilla, saa sille tehtyä riimun (pehmeästä) köydestä (kuva 13).

Kuva 12 Hevosen riimu

Kuva 13 Köydestä tehty riimu (Mahlamäki 2011, 47)

6. Taluta hevosta mahdollisuuksien mukaan vasemmalta puolelta. Rauhalliset, mutta jämät otteet auttavat hevosta luottamaan ja liikkumaan haluttuun suuntaan. Joskus suoraan riimusta taluttaminen saattaa auttaa.

7. Hevosta voi varovasti yrittää suostutella liikkumaan esimerkiksi vetämällä tai työntämällä, mutta jos hevonen ahdistuu liikaa on syytä hellittää.

8. Ulos saatu hevonen on siirrettävä turvalliseen paikkaan, aitaukseen tai sidottava kiinni.

8 Yhteenveto

Vaikka hevonen on ollut kesynä eläimenä ihmisten hoidossa jo pitkään, on se edelleen vaikealtaan sama saaliseläin kun villinä ollessaan. Se kuinka voimakkaasti hevonen näitä perinnöllisiä ominaisuuksia ilmentää, riippuu niin rodusta kuin yksilöstäkin. Sama sääntö pätee kuitenkin kaikkiin hevosiin, niin vireään kuin rauhalliseenkin yksilöön: Jos hevonen pelästyy tai kokee olonsa epämiellyttäväksi se haluaa paeta. Jos hevosen pakenemista estetään jollain keinolla se voi joutua paniikkiin ja tuntiessaan olonsa uhatuksi alkaa jopa puolustautua käyttäytymällä aggressiivisesti. Jotta näitä tilanteita voidaan välttää, on tärkeää osata tulkita hevosen eleitä ja ilmeitä. Näin ihminen voi reagoida hevosen mielentilaan ennen kuin tilanne pääsee kehittymään uhkaavaksi.

Tallissa on hevosen hyvinvoinnin lisäksi huomioitava turvallisuus niin hevosen kuin ihmisenkin näkökulmasta. Tallin mitoitukset tulee olla niin, että kookkaillekin hevosille on riittävästi tilaa. Eläinsuojelulain rakenteelliset mitoitukset ovat voimassa uusissa rakennuksissa, mutta vanhoille rakennuksille on annettu lisää aikaa muutostöiden suorittamiseen. Tallien turvallisuuden vaikuttaa merkittävästi siisteys ja huolellisuus. Päivittäisellä siisteyden ja järjestyksen ylläpitämisellä voidaan sekä ehkäistä onnettomuuksia että parantaa pelastamismahdollisuuksia onnettomuustilanteen sattuessa. Yleisimpiä talleissa syttyvien tulipalojen syitä ovat sähkö- ja lämmityslaitteet sekä huolimattomat tai puutteelliset huolto- ja korjaustyöt.

Talliympäristöön kuuluu tallinpihan lisäksi hevosten jaloittelualueet sekä suoritusalueet. Jaloittelualueilla tarkoitetaan pääasiassa tarhoja, joissa hevoset ulkoilevat päivittäin. Mukaan voidaan lukea myös laitumet, mikäli ne sijaitsevat tallin välittömässä läheisyydessä. Suoritusalueita ovat ratsastuskenttä, maneesi ja tallin läheisyydessä olevat ajo- ja maastoradat. Talliympäristön siisteys on erittäin tärkeää turvallisuuden kannalta. Järjestyksessä olevalla talliympäristöllä pystytään ennaltaehkäisemään monia vaarallisia tilanteita, mutta sillä on myös ratkaiseva merkitys pelastamisen onnistumiseen. Samalla tavoin kun tallin sisätilojenkin, myös piha pitää olla siisti, jotta on tilaa toimia turvallisesti eikä ahtaus vaikeuta pelastustöitä. Talliympäristössä alueiden pohjien kunto on merkittävä turvallisuustekijä. Teiden auraus ja liukkauden esto parantavat ihmisten turvallisuutta. Tarhojen ja suoritusalueiden pohjien kunnon pitää taas olla riittävän hyvä, jotta hevonen voi liikkua tarhassa kaikissa askellajeissa ilman vaaraa loukata itseään.

Suomessa oli vuosina 2006-2008 n. 540 maatilapaloa, joista tallipaloja oli kahdeksan. Eläinten pelastaminen tulipalosta on erittäin vaikeaa, koska aikaa pelastamiseen on hyvin vähän. Suuri merkitys pelastamisen onnistumiseen on tilan oman henkilöstön toiminnalla, koska tallit sijaitsevat usein kaukana kaupunkien keskuksista, joten pelastuslaitoksella kestää yleensä 15-20 minuuttia saapua paikalle. Jos eläintilat ovat ehtineet täyttyä savusta ja rakennus on saa-

vuttanut täyden palon vaiheen, on pelastaminen mahdotonta. Hevoset saavat jo hyvin varhaisessa vaiheessa keuhkovaurioita, koska eivät pysty suojautumaan savulta millään tavalla. Kun hevosia saadaan pelastettua, ne tulee siirtää turvalliseen paikkaan, jossa ne eivät pääse aiheuttamaan itselleen tai muille lisää vahinkoa. Tallille tulee saadaan mahdollisimman pian eläinlääkäri arvioimaan hevosten kuntoa ja päättämään omistajien kanssa mitkä hevosista jää pidettäväksi ja mitkä joudutaan lopettamaan. Pelastetuille hevosille annetaan ensiapua, jotta ne saadaan kuljetettua klinikkaolosuhteisiin saamaan hoitoa.

Liikenneonnettomuuksia, joissa on hevonen osallisena, sattuu onneksi melko harvoin, mutta ne ovat viimeaikoina kuitenkin yleistyneet. Onnettomuuksia voi sattua hevosen kuljettamisen yhteydessä, karanneille hevosille sekä liikutettaessa hevosia tiellä ratsain tai kärryillä. Kuljetusonnettomuuksissa tärkeää arvioida tilanne ja kutsua paikalle apua ennen kuin avaa kuljetusauton tai -vaunun ovea. Hevonen pyrkii yleensä oven auettua erittäin aggressiivisesti ulos. Kun pelastuslaitos ja eläinlääkäri ovat paikalla, voidaan hevosta alkaa ottamaan ulos. Jos hevosella ei ole mahdollisuutta päästä omin avuin ulos, se voidaan myös vetää vetoliinoilla ulos. Kun hevosta aletaan ottaa ulos, täytyy ensimmäisenä varmistaa sen hallinta myös ulos saamisen jälkeenkin. Ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä on kuljetuskaluston kunnosta huolehtiminen, riittävä taito kuljettamiseen ja hevosen kunnollinen opettaminen kuljetukseen.

Hevonen lähtee harvoin kotipihaa kauemmas karatessaan, mutta voi pelästyessään tai lauman innoittamana lähteä pidemmällekin. Karannutta hevosta on vaikeaa ottaa kiinni, erityisesti jos se on vauhkootunut. Ensin kannattaa yrittää pitää hevonen poissa isoilta teiltä ja saada se rauhoitettua ennen kuin sitä lähestytään. Jos hevosia on karannut useampi, voi riittää vain yhden kiinniottaminen, jolloin muut seuraavat perässä. Hevosen liikuttamisen yhteydessä sattuvat onnettomuudet johtuvat yleensä ratsastajan ja hevosen kokemattomuudesta sekä autoilijoiden ymmärtämättömyydestä hevosten luonnollisia reaktioita kohtaan. Suositeltavaa olisi-kin että autoteillä liikkuisivat vain kokeneet hevosihmiset vain kokeneilla hevosilla.

Muut onnettomuustilanteet, kuten uppoamiset ja kiinni juuttumiset, ovat yleisimpiä eläintehäviä pelastuslaitokselle. Ne voivat vaihdella laajasti vaarattomasta, mutta kiusallisesta juuttumisesta aina vaarallisiin uppoamistilanteisiin. Tärkeää onkin avun hälyttäminen heti, jotta säästetään aikaa ja hevosen voimia. Hevosta tulee yrittää pitää rauhallisena, jotta se ei turhaa riuho eikä siten loukkaa itseään enempää. Jos hevosta joudutaan nostamaan ihmisten tai koneen avulla, se voidaan tehdä turvallisesti oikein sijoitetuilla nostoliinoilla. Mikäli mahdollista köydet tulee pujottaa lenkkeinä etu- ja takajalkojen sisäpuolelle. Mutta tärkeintä on, ettei niitä ikinä laiteta hevosen arimpiin kohtiin, jotka ovat kaulan alaosa sekä kupeet.

Erkylän Kartanon Tallilla järjestettiin paloharjoitus 25.3.2010. Talli on 16 hevosen täysihoitotalli laadukkaassa ympäristössä. Paloharjoituksen tarkoitus oli päivittää ja kerrata tietoja mi-

ten tulisi toimia onnettomuuden sattuessa. Osallistujia harjoituksessa oli 23, johon kuului tallin asiakkaita ja palomiehiä. Lisäksi tilaisuuteen osallistui Riihimäen palomestari Marko Villanen, tallin omistaja Monica Brotherus sekä tallin henkilökunta. Tilaisuus alkoi teoriaosuudella, jossa ensin Villanen kertoi eläinsuojien palotilastoja, tietoa tulipaloista aina syttymisestä sammuttamiseen, sekä mitä tulee huomioida eläinten ja ihmisten pelastamisessa pelastajien näkökulmasta. Tämän jälkeen tuli tallimestari Johanna Vakkurin ja Elisa Saaren tietopakettit hevosten käyttäytymisestä, reaktioista, eleistä sekä hieman varotoimista ja ensiavusta. Teorian jälkeen oli vuorossa käytännön harjoituksia. Jokainen palomies sai tallin henkilökunnan ja asiakkaiden ohjauksessa harjoitella hevosen kiinniottamista karsinasta, riimun laittoa päähän ja ulos taluttamista. Tämä suoritettiin kuitenkin rauhallisissa tunnelmissa, ilman aidon pelastautumisen tunnelmaa. Käytännön harjoitusten jälkeen kaikilta osallistuneilta kerättiin vielä palaute lyhyellä kyselylomakkeella. Palaute oli erittäin myönteistä ja siitä kävi selkeästi ilmi, että tämän kaltaiset harjoitukset ovat erittäin haluttuja niin hevosihmisten kuin palomiesten mielestä. Asioista ollaan kiinnostuneita ja lisää halutaan harjoitella ja oppia.

Tämän työn tarkoituksena oli myös tuottaa lyhyet ja selkeät ohjeistukset talleille ja pelastuslaitoksille tulipalojen varalle. Ohjeistukset auttavat selkeyttämään mitä tulee tehdä tulipalotilanteessa ja missä järjestyksessä. Näin saadaan kalliit ensimmäiset hetket paremmin hyödynnettyä. Tallien ohjeistuksessa on selitetty lyhyesti ja ytimekkäästi vaiheet toimimiseen onnettomuustilanteessa. Pelastuslaitoksen toimintaohjeet keskittyvät enemmän siihen kuinka toimitaan kun vastapuolena on hevonen. Ohjeistukset jaetaan talleille ja pelastuslaitoksille sähköpostin välityksellä.

Lähteet

Bergström, M. 2004. Hevosen perushoito ja sen terveydestä huolehtiminen. Teoksessa Kaimio, T. 2004. Hevosen kanssa. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Eläinsuojelulaki. 1996. Finlex. Viitattu 20.2.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960247>

Jansson, H. & Pesonen, I. & Virtanen, H. (toim.) 2008. Hyvinvoiva, turvallinen ja ympäristöystävällinen talli. Opas vastuulliseen tallitoimintaan. Forssa: Painotalo Auranen Oy.

Kaimio, T. 2004. Hevosen kanssa. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Mahlamäki, M. 2011. Hevospelastuskurssilla. Hippos 1/2011, 46-48.

Majamaa, J. 2010. Maatilan paloturvallisuus - suunnittelijan opas SPEK opastaa 21. Tampere: Tammerprint Oy.

Oikkonen, S. 2011. Eläinlääkärin haastattelu 15.4.2011. Onnenmaa Stable. Loppi.

Piminäinen, K. 2005. Hevoset ja työturvallisuus. IS-Print

Roberts, M. 2009. Hevoskuiskaajan käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Suomen Ratsastajainliitto ry. 2005. Ratsastuskeskusten suunnittelu- ja rakentamisopas. Opetusministeriö. Liikuntapaikkajulkaisu 86. Tampere: Tammer-paino Oy

Tuovinen, V. 2007. Miten pelastaa eläimiä tulipalosta? Maatilan Pellervo Terve eläin 2/2007, 1.

Villanen, M. 2011. Palomestarin haastattelu 25.3.2010 ja 11.3.2011. Kanta-Hämeen pelastuslaitos. Riihimäen toimialue. Riihimäki.

Kuvat

Kuva 1 Hevosen näkökenttä. Alueen A hevonen näkee yhdellä silmällä, alueen B molemmilla silmillään ja aluetta C hevonen ei näe ollenkaan päätään liikuttamatta. (Roberts 2009, 18)	7
Kuva 2 Hevosen ilmeet. Vasemmalla pelokas, oikealla ylhäällä aggressiivinen ja oikealla alhaalla varuillaan oleva hevonen. (Kaimio 2004, 23-24)	9
Kuva 3 Jännittynyt ja huolestunut hevonen on varuillaan ja valmiina pakenemaan. (Kaimio 2004, 30)	10
Kuva 4 Etupään väistöliike	12
Kuva 5 Erkylän Kartanon Tallin pesu- ja hoitotilat	13
Kuva 6 Erkylän Kartanon Tallin siisti käytävä	15
Kuva 7 Erkylän Kartanon Tallin lämpöeristetty maneesi	18
Kuva 8 Tallialueen kulkuväylien kunnossapito on tärkeää turvallisuuden kannalta	19
Kuva 9 Trailerin sisällä olevien puomien ja väliseinien kiinnitykset tulee tarkistaa ennen liikkeelle lähtöä. (Hippos 1/2011)	22
Kuva 10 Oikein asetetut nostoliinat takaavat mahdollisimman turvallisen hevosen nostamisen. (Mahlamäki 2011, 46)	23
Kuva 11 Paloharjoitus Erkylän Kartanon Tallilla (Ylimäki 2010)	25
Kuva 12 Hevosen riimu	29
Kuva 13 Köydestä tehty riimu (Mahlamäki 2011, 47)	29

Kuviot

Kuvio 1 Osallistujien aikaisempi kokemus hevosista	26
Kuvio 2 Teoriaosuuden onnistuminen	27
Kuvio 3 Ajankäytön onnistuminen	27

Liitteet

Liite 1 Paloharjoituksessa jaettu tietopaketti hevosen käyttäytymisestä ja aisteista	37
Liite 2 Kyselylomake paloharjoituksesta ja vastausten jakautuminen	41
Liite 3 Jaettava ohjeistus hevostalleille	64
Liite 4 Jaettava ohjeistus pelastuslaitoksille	65

Liite 1 Paloharjoituksessa jaettu tietopaketti hevosen käyttäytymisestä ja aisteista

Paloharjoitus Erkylän Tallilla 25.3.2010

Hevosen käyttäytyminen

Kaikkien hevosten kanssa toimivien ihmisten on hyvä tutustua hevosten lajityypilliseen käyttäytymiseen, sillä myös jokaisessa ikänsä tallissa kasvaneessa hevosessa on uinuvina ne käyttäytymismallit, joita esiintyy villihevosillakin. Sopiva ärsyke tai yllättävä tilanne voi saada hevosen käyttäytymään tavalla, jolla se ei ole ennen käyttäytynyt. Lajille tyypilliseen käyttäytymisen ymmärtäminen antaa ihmiselle valmiuksia ymmärtää miten hevonen käyttäytyy missäkin tilanteessa ja miksi, siltikin yllätyksiä sattuu.

Jokainen hevonen on synnynnäisesti epäluuloinen kaikkea uutta kohtaan. Hevonen tarkkailee ympäristöään jatkuvasti ja huomaa herkästi vähäisetkin muutokset entiseen. Vaikka päällimmäisenä on usein ensin tarve hätkähtää tai paeta uutta asiaa, hevonen on lajina myös utelias uutta kohtaan suurimman pelon väistyttyä. Taipumus huomata ja tarkkailla aavistuksenomaisia ympäristön muutoksia on joskus hevosten historiassa ollut hengissä säilymisen kannalta ensiarvoinen ominaisuus. Nykyhevosissa jalostus ja perimä vaikuttavat ainakin jonkin verran, jotkut hevoset ovat selvästi syntyjään arempia ja toiset taas rohkeampia.

Hevosen aistit

Hevosen aisteista tärkein on näköaisti. Ympäristön tehokas jatkuva tarkkailu on ollut saaliseläimelle hengissä pysymisen edellytys. Hevosen silmät ovat sijoittuneet ja muotuneet siten, että se näkee parhaiten pään ollessa alhaalla, eli laiduntaessaan. Hevosen silmät kuuluvat eläinkunnan suurimpiin ja hevonen näkeekin hyvin laajasti ympärilleen. Hevonen näkee hyvin sivuilleen ja kauemmas eteen, mutta ei lainkaan suoraan taakse eikä muutaman metrin päähän eteensä kuin nostamalla tai laskemalla päätään. Hevosen näkö on yhtä hyvä niin päivänvalossa kuin pimeässäkin, se kykenee myös eroittamaan värejä.

Kuuloaisti ei ole aistina yhtä tärkeä kuin näköaisti, mutta silti hevonen kuulee hyvin ja pystyy kääntämään korviaan äänenlähdetä kohden tarkentaakseen. Laajan näköken-

tän ansiosta hevosen ei välttämättä tarvitse kääntyä ääntä kohden nähdäkseen mikä äänen aiheuttaa.

Hevosen tuntoaisti on erittäin herkkä. Hevonen aistii ympäristöään pään ja turvan alueen pitkällä tuntokarvoilla. Pieni kipu ei kuitenkaan usein näy hevosen käyttäytymisessä, sillä saaliseläimen elimistö pyrkii peittämään sairauden oireita niin pitkään kuin mahdollista. Kivulias hevonen näyttää sisäänpäinkääntyneeltä, voimakkaissa kiputiloissa se saattaa hikoilla, täristä tai jopa purra itseään kipeästä kohdasta.

Kyky maistaa ja haistaa tarkasti on hevoselle tärkeää hengissä säilymisen kannalta. Yleensä hevoset tietävät joko opitusti tai hajun ja maun perusteella mikä on syötäväksi kelpavaa. Hevonen tunnistaa toisia hevosia, ihmisiä ja esineitä myös hajuastin perusteella. Epäilyttäviä esineitä tutkitaan jopa liioitellun tarkasti haistelemalla. Kun hevonen haluaa tutkiskella hajua tarkemmin se saattaa irvistellä ylähuuli ylhäällä (flehmen-ele). Joskus kun hevonen säikähtää jotain, eikä ihminen huomaa säikähtämiselle mitään syytä voi syy olla jokin vieras haju, kuten esimerkiksi metsäneläin.

Hevosen eleet ja kommunikointi

Hevonen käyttää korviaan ilmaistessaan useita eri asioita. Hevosen korvat liikkuvat erisuuntiin toisistaan riippumatta, mutta viestittäessään toisille hevosille tai ihmiselle se käyttää korviaan yleensä samanaikaisesti ja samansuuntaisesti. Hevosen korvat, silmät, sieraimet ja suu voivat yhdessä ilmaista hyvin erilaisia asioita.

Tuire Kaimio kuvailee kirjassaan hevosen yleisimpiä ilmeitä. Lepäävän hevosen pää on alhaalla, sen korvat ovat rennosti takaviistossa, silmät puoliummessa ja alahuuli saattaa riippua. Aggressiivisuutta ilmentävä hevonen on helppo tunnistaa, silloin hevosen korvat ovat tiukasti niskaan painettuina, sen silmät ovat valppaat, sieraimet pitkiksi vetäytyneet sekä sen hampaat saattavat uhkaillessa näkyä. Ihminen sekoittaa helposti varuillaan olevan hevosen ilmeen aggressiivisuutta kertovaan ilmeeseen; myös tällöin hevosella on usein korvat taaksepäin suuntautuneena, mutta se ei kuitenkaan ilmennä aggressiota. Suoranainen pelko näkyy hevosesta selvästi; sen silmät ja sieraimet ovat laajentuneet, silmänvalkuaiset saattavat näkyä, korvat liikkuvat hermostuneesti ja sen suu on kireä ja supussa.

”Hevonen viestii paitsi ilmeillään myös silmiinpistävästi eleillään. Eleet näkyvät ilmeitä kauemmas ja antavat lähestyvälle ihmiselle tai eläimelle mahdollisuuden havaita hevosen mielentilan jo kaukaa” (Kaimio 2004, 25). Jos tilanne ei pääse yllättämään hevosta, niin hevonen pyrkii ratkaisemaan itselleen epämiellyttävän tilanteen ensisijaisesti uhkailemalla. Hevosella on monia uhkailuun käytettäviä eleitä, joita se käyttää ennen kuin tilanne etenee varsinaiseen puolustautumiseen eli potkimiseen tai puremiseen. Hevosen eleet tulisi aina ottaa tosissaan ja reagoida niihin riittävästi välttämällä kuitenkin yli-reagoitua. Noin 80 % kaikista aggressiivisuuden osoituksista on uhkauksia.

Uhkaaviin eleisiin luokitellaan luimisteleminen korvat tiukasti taaksepäin käännettyinä, pääuhkaus, jossa pää ja kaula ojentuvat uhkailun kohdetta kohti sekä takapäin ja kehon kääntäminen uhkailtavan tielle. Kovemmissa uhkailun merkeissä hevonen voi uhatta purensa, potkivansa tai lyövänsä etujalalla. Jos nämä eleet eivät toimi ja hevonen tuntee edelleen olonsa uhatuksi tai epämiellyttäväksi, voi se siirtyä todelliseen aggressiiviseen kontaktiin eli puremiseen ja potkimiseen.

Kun hevonen näkee sille jotain omituista tai huolestuttavaa, se valpastuu eli kohottaa päätänsä, nostaa hieman häntää ja sen koko vartalo jännittyy. Jos huomion herättänyt kohde on paikoillaan hevonen saattaa usein alkaa lähestyä sitä. Hevosen laumakäyttäytyminen näkyy siinä, että usein koko lauma yhtyy sekä huomion herättäneen kohteen tarkasteluun, että myös mahdolliseen pakoreaktioon. Kun valppaus muuttuu peloksi hevosen kaula ja pää kohoavat entistä pystympään, sen sieraimet laajentuu ja se pysähtyy, se voi myös ulostaa tai kuopia. Jos pelko ei laannu hevonen lähtee paikalta, joko vähän kerrallaan välillä pysähtyen tai enemmän säikähtäessään pidemmänkin matkaa. Lauman yhteinen pakoreaktio saattaa pidentää pakomatkaa pidemmäksi kuin se muuten olisi ollut. Jos ihminen yrittää pakolla pidätellä hevosen pakenemista, se saattaa tuntea itsensä entistä ahdistuneemmaksi ja pelokkaammaksi, jolloin sen tarve paeta kasvaa entisestään.

Kaikista hevosen synnynnäisistä käyttäytymismalleista juuri pakoreaktio kaikkine ilmenemismuotoineen vaikuttaa eniten ja selvimmin hevosen koulutukseen, päivittäiseen käsittelyyn ja työkäyttöön. Pakoreaktio on koko elimistön tila, jolloin hevosen muu käyttös lakkaa. Omitut asiat ja käytösmallit vaimenevat, jolloin myös tuttuihin pyyntöihin vastauksena on pako. Ryntäävät, pystyyn nousevat ja pukittelevat hevoset vastaavat apuihin huonosti ja ovat siksi vaikeasti käännettävissä tai pysäytettävissä. Kyse ei ole hevosen ilkeydestä, itsepäisyydestä tai tottelemattomuudesta, sillä ihmisen käyttämä apu

tai muu pyyntö ei pääse pakoreaktion vallassa olevan hevosen tajuntaan saakka. Jos tilanne ei ole todella yllättävä ja äkillinen on hevosen pakoreaktio voimakkuus suhteessa ympäristön tapahtumiin. Varsinaisissa äkkitilanteissa havahtuminen, hälytysvalmius ja itse pakoreaktio tapahtuu samanaikaisesti. Tällöin hevonen ilmentää pakoreaktion ensin täydessä laajuudessaan hyvin nopeasti, sen jälkeen reaktion voimakkuus muuttuu kuitenkin nopeasti todellista tilannetta vastaavalle tasolle. Luonnossa pakeneminen epäselvästä tai epäilyttävästä tilanteesta on helppoa, mutta kesken ratsastuksen, ajon tai muun kiinnipitotilanteen se ei kuitenkaan onnistu. Vaikka pako olisi alunperin ilmennyt tilanteen laajuuteen sopivana askelten kiirehtimisellä tai paikan vaihtamisena, voi pakomahdollisuuksien puuttuminen saada hevosen ilmentämään puolustamiseen tai harhauttamiseen tarkoitettuja keinoja, kuten etupään nopea väistöliike pelon aiheuttajaa kohti tai pois päin, pään suurieleinen viskominen ja etujalalla harominen.

Hevonen on utelias ja oppivainen eläin ja se pystyykin oppia sietämään pelottaviakin ärsykeitä, kunhan niihin tutustutaan hitaasti ja rauhallisesti. Jos hevonen hermostuu, sen elimistö erittää adrenaliinia, joka saa aikaan pakene tai taistele-reaktion ja muihin asioihin keskittyminen häiriintyy. Ihmiselle pakoreaktion tiedostaminen ja ymmärtäminen antaa luonnollisia selityksiä hevosen kummallisista tuntuviin päähänpistoihin tai yllättäviin käyttäytymisiin eri tilanteissa. Ihmisen ja hevosen yhteiselämä muuttuu miellyttävämmäksi, kun yllättävät tilanteet ja virhetulkinnat vähentyvät.

Liite 2 Kyselylomake paloharjoituksesta ja vastausten jakautuminen

Palaute Erkylän Tallin paloharjoituksesta
(kysymysten perään lisätty vastausten lukumäärä)

Aikaisempi kokemus hevosista

- ei yhtään: 8
- Olen toiminut hevosten kanssa ”siviilissä”: 8
- Olen osallistunut aikaisemmin paloharjoitukseen tallilla: 3
- Olen ollut ns. tositoimissa, eli pelastustoimissa tallilla, mukana: 3
- muuta: oma heppa_____

Tämän paloharjoituksen teoriaosuus oli minulle

- pääosin uutta tietoa: 6
- sekä uutta, että vanhaa tietoa: 15
- pääosin vanhaa tietoa: 3
- muuta: _____

Tämän paloharjoituksen teoriaosuus oli minusta

- mielenkiintoista ja hyödyllistä: 21
- pääosin hyödyttöä, eikä teoria palvellut asiaa ollenkaan:
- osittain hyödyllistä: 2, lisäksi olisin kaivannut turhan lyhyt, todenmukaisempi tallin tyhjennys

Tämän paloharjoituksen käytännön harjoitukset olivat minusta

- havainnollistavia ja hyödyllisiä: 22
- pääosin hyödyllisiä: 1, mutta olisin kaivannut lisää: käyt.harj. todemmin varusteltuna_____
- eivät olleet minulle uutta, sen sijaan minua olisi kiinnostanut

Mitä mieltä olet tähän paloharjoitukseen käytetystä ajasta?

- Mielestäni harjoituksen aikataulu oli onnistunut, aikaa oli riittävästi ja aika oli jaettu hyvin: 17
- Mielestäni teoriaa olisi saanut olla enemmän ja käytännön harjoituksia vähemmän: 1
- Mielestäni käytännön harjoituksia olisi saanut olla enemmän ja teoriaa vähemmän: 2
- Mielestäni harjoitukseen olisi saanut varata kokonaisuudessaan enemmän aikaa: 3, jotta: Kokemus olisi karttunut_____

Vapaa sana paperin kääntöpuolelle

Vapaa sana - osion vastaukset

NÄITÄ SAISI OLLA
USEAMMIN KOSKA
TOSIELÄMÄSSÄ NÄIHIN
JOUTU HARVOIN SOVELUIN
KERTAUSTA TARVIKKAAN
TUNTVAN YLLÄRITÄ-
MISEKSI

- Vastacuvia harjoituksia
voisi olla useamminkin.

Oli Hienoa päästä kokeilemaan riimun laittaa
ja Oudon Hevosan taluttamista ja vierellä oloa. (Rampe)

Liite 3 Jaettava ohjeistus hevostalleille

Ohjeistus hevostalleille

1. Varoita vaarassa olevia ihmisiä ja pelasta jos se on mahdollista vaarantamatta itseäsi!
2. Aloita alkusammutus, mutta älä vaaranna itseäsi!
3. Aloita hevosten pelastaminen
4. Jos mahdollista selvitä mitä on tapahtunut
5. Tee hätäilmoitus numeroon 112. Kerro rauhallisesti
 - tarkka osoite: _____
 - mitä on tapahtunut
 - onko ihmisiä / eläimiä vaarassa
 - kerro mistä opastus onnettomuuspaikalle
 - Älä sulje puhelinta ennen kuin saat hätäkeskukselta luvan
6. Jos tilanne muuttuu oleellisesti soita uudelleen hätäkeskukseen
7. Järjestä opastus palokunnalle
8. Soita eläinlääkärille
9. Jos mahdollista sulje ilmanvaihtolaitteet ja katkaise sähköt, siirrä tallin välittömässä läheisyydessä oleva irtaimisto, kuten traktorit ja autot, pois tieltä
10. Palokunnan saapuessa kerro
 - mitä on tapahtunut
 - onko vielä ihmisiä tai eläimiä vaarassa
 - onko rakennuksessa tai sen välittömässä läheisyydessä palavia nesteitä, kaasupulloja tms.
 - syttymispaikka, jos se tiedetään
 - opasta palokuntaa hevosten kanssa ja osoita paikka johon hevoset siirretään turvaan

Liite 4 Jaettava ohjeistus pelastuslaitoksille

Ohjeistus pelastuslaitoksille

1. Saapuessasi kohteeseen sammuta hälytysäänät ja -valot
2. Kartoita tilanne keskustelemalla paikalla olevan tallin omistajan/henkilökunnan kanssa
3. Lähesty hevosta varmasti ja rauhallisesti mieluiten etuviistosta
4. Hevosta kiinniotettaessa yritä pysyä hevosen sivulla.
5. Laita hevoselle riimu päähän (kuva). Jos hevosella ei ole riimua saatavilla, saa sille tehtyä riimun (pehmeästä) köydestä (kuva).
6. Taluta hevosta mahdollisuuksien mukaan vasemmalta puolelta. Rauhalliset, mutta jämäkät otteet auttavat hevosta luottamaan ja liikkumaan haluttuun suuntaan. Joskus suoraan riimusta taluttaminen saattaa auttaa.
7. Hevosta voi yrittää varovasti suostutella liikkumaan esimerkiksi vetämällä tai työntämällä, mutta jos hevonen ahdistuu liikaa on syytä hellittää.
8. Ulos saatu hevonen on siirrettävä turvalliseen paikkaan, aitaukseen tai sidottava kiinni.

